

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Násilná kriminalita a rizikové skupiny osob s ní souvisící

Vypracovala: Klára Krejčová
Vedoucí práce: JUDr. František Skabalík

České Budějovice 2023

Prohlašuji,

že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 19. dubna 2023

Klára Krejčová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla velice poděkovat panu JUDr. Františku Skabalíkovi za odborné vedení, dále za vstřícnost, ochotu a cenné rady, které mi v průběhu zpracování bakalářské práce poskytl.

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce jsou trestněprávní a sociální aspekty násilné kriminality vztahující se k rizikovým skupinám jedinců, a to jak osob, které se dopouštějí těchto činů, tak i osob, které se stávají jejich oběťmi. Cílem práce je poskytnout veřejnosti základní informace o sociálních a trestněprávních aspektech násilné kriminality vztahující se k osobám patřícím do rizikových skupin. V rámci konceptualizace teoretických termínů, které se týkají této oblasti, se v této práci zkoumá podstata násilné trestné činnosti, podstata rizikových skupin v souladu s nejnovějšími vědeckými poznatky a právními předpisy. Praktická část práce zahrnuje kvantitativní výzkum, jenž byl proveden prostřednictvím dotazníkového šetření s cílem zjistit, jak je veřejnost informována o zkoumané problematice.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Násilí; kriminalita; oběť; pachatel; skupina; riziko; kriminologie; sociální pedagogika

ABSTRACT

The topic of this bachelor-thesis are the penal and social aspects of violent crime relating to risk groups of individuals becoming both perpetrators and victims of this kind of offences. The aim of the bachelor-thesis is to provide the public with information about the social and penal aspects of violent crime related to persons belonging to the risk groups. As part of terminology conceptualisation in this field, the nature of violent crime and the nature of risk groups are surveyed in accordance with the latest scientific knowledge and legislation. The practical part of the thesis involves a quantitative research, which has been conducted through a questionnaire construction with the aim to determine the awareness level in the public about the discussed issue.

KEY WORDS:

Violence; criminality; victim; perpetrator; group; risk; criminology; social pedagogy

Obsah

Úvod	8
1 Základní pojmy	10
1.1 Riziko	10
1.1.1 Sociální riziko	10
1.2 Skupina	11
1.2.1 Sociální skupina	11
1.3 Násilí	12
1.3.1 Objekt násilí	13
1.3.2 Druhy agresivního chování a násilí	13
1.4 Kriminalita	14
1.4.1 Násilná kriminalita	15
2 Rizikové chování	16
2.1 Základní oblasti rizikového chování	16
2.2 Projevy	17
3 Riziková skupina	18
3.1 Teorie sociálních deviací	18
4 Fenomenologie násilné kriminality u rizikových skupin	21
4.1 Stav a struktura	21
4.2 Dynamika	22
5 Etiologie násilné kriminality u rizikových skupin	23
5.1 Příčiny	23
5.2 Teorie násilné trestné činnosti	23
6 Rizikové skupiny jako pachatelé násilné kriminality	25
6.1 Osobnostní rysy pachatele trestného činu	25
6.2 Vybrané rizikové skupiny páchající násilnou kriminalitu	25
6.2.1 Nepřízpůsobivé skupiny občanů	26
6.2.2 Skupiny brachiálních extremistů	26
6.2.3 Skupiny sportovních „fanoušků“	27
6.2.4 Skupiny motorkářů	28
7 Rizikové skupiny jako oběti násilné kriminality	33
7.1 Osobnostní rysy oběti trestného činu	33
7.2 Vymezení pojmů viktimologie, viktimnost a viktimizace	33
7.3 Vymezení pojmů oběť a poškozený	35
7.4 Vybrané rizikové skupiny jako oběti násilné kriminality	36
7.4.1 Senioři	37
7.4.2 Děti	38
8 Formy kontroly násilné kriminality	39
8.1 Sociální kontrola násilné kriminality	39
8.1.1 Subjekty sociální kontroly	39
8.2 Trestní represe	40
8.3 Prevence	41
8.3.1 Subjekty a objekty prevence	41
8.3.2 Třídění prevence	43
8.3.3 Evropská síť prevence kriminality	45
9 Sociální pedagogika jako forma kontroly násilné kriminality	48
9.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika a její zaměření	48
9.1.1 Model sociálního pedagoga	49
9.2 Sociologické pojetí kriminality	51

10	Vymezení významných patologických jevů společnosti korespondujících s násilnou kriminalitou	52
10.1	Patologický jev společnosti	52
10.1.1	Prostituce	53
10.1.2	Nealkoholová toxikomanie	54
10.1.3	Extremismus.....	56
10.1.4	Terorismus.....	60
10.1.5	Divácké násilí.....	62
11	Vymezení násilné kriminality z pohledu práva.....	64
11.1	Hlava I – Trestné činy proti životu a zdraví	64
11.2	Hlava II – Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.....	64
11.3	Hlava III – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.....	64
11.4	Hlava IV – Trestné činy proti rodině a dětem	65
11.5	Hlava V – Trestné činy proti majetku	65
11.6	Hlava VII – Trestné činy obecně nebezpečné.....	65
11.7	Hlava IX – Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci	65
11.8	Hlava X – Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.....	65
11.9	Hlava XII – Trestné činy vojenské	65
11.10	Hlava XIII – Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy	65
12	Praktická část	67
12.1	Metoda výzkumu.....	67
12.2	Výzkumný problém	67
12.2.1	Cíl a stanovení hypotéz	67
12.3	Metoda sběru dat.....	68
12.4	Výzkumný vzorek	68
13	Interpretace výsledků výzkumu	69
13.1	Přijetí, či zamítnutí hypotéz	87
13.1.1	Vyhodnocení hypotézy č. 1	87
13.1.2	Vyhodnocení hypotézy č. 2	88
13.1.3	Vyhodnocení hypotézy č. 3	88
13.1.4	Vyhodnocení hypotézy č. 4	88
13.2	Shrnutí a vyhodnocení výzkumu	88
	Závěr.....	91
	Seznam použitých zdrojů	93
	Seznam tabulek a obrázků	97
	Seznam grafů.....	98
	Seznam příloh.....	99

Úvod

Násilná kriminalita je trvale řazena mezi společenské jevy, které znepokojivým způsobem narušují veřejný pořádek a je snahou společnosti tuto kriminalitu usměrňovat na takovou míru, kterou jsou občané ještě ochotni tolerovat. Co však nebudou občané nikdy tolerovat, je násilná kriminalita páchaná rizikovými a organizovanými skupinami pachatelů a rovněž páchaní násilné trestné činnosti na rizikových skupinách obětí, kdy jsou to zejména děti a senioři. Mezi nejaktuálnější nezávažnější sociálně patologické jevy ve společnosti nejen posledních let, ale i předešlých desetiletí patří zejména terorismus, organizovaná kriminalita, extremismus a divácké násilí, vše v jejich nejrůznějších formách. Ve střední Evropě se s tímto fenoménem potýkají nejen nové státy, ale i staré státy Evropské unie. Těmto negativním projevům věnují pozornost jak Evropská unie a mezinárodní instituce, tak i nevládní organizace. Zpracování tohoto tématu je z důvodu jeho aktuálnosti a dlouhodobého osobního zájmu o danou problematiku.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou rozebrány základní pojmy, právní úprava, rozdělení kriminality dle jednotlivých druhů, faktory ovlivňující vznik kriminality, dopady kriminálního jednání na společnost. V praktické části je formou dotazníkového šetření zjištěna povědomost veřejnosti na popisovanou problematiku. Teoretická i praktická část jsou vypracovány v takovém rozsahu, aby byly poskytnuty úplné informace k danému tématu.

Cílem je osvětlit příčiny této kriminality a podat informaci k opatřením, která mohou alespoň částečně působení těchto příčin eliminovat. Metodika práce spočívá ve studiu literatury zabývající se násilnou kriminalitou a rizikovými skupinami osob a následně dotazníkovým šetřením, které je na tuto kriminalitu zaměřeno. K práci byly využity i některé kvalitně zpracované internetové stránky a různé zákony vztahující se k tématu. Teoretická část byla zpracovávána jako první, jelikož bylo důležité vysvětlit některé pojmy, rozebrat je a celkovým studiem literatury zjistit a analyzovat příčiny a formy této kriminality. Teoretická část byla citována a parafrázována z použitých zdrojů. Praktická část byla zpracována formou dotazníkového šetření s cílem získat validní přehled o informovanosti veřejnosti k popisované problematice. Rovněž zde budou stanoveny hypotézy, jejichž obsah bude potvrzen, či vyvrácen dotazníkem. K tvorbě této práce byly

využity metody sběru dat, studia odborné literatury, metody analýzy, syntézy a dedukce a taktěž metody matematické, grafické a metoda dotazníková.

1 Základní pojmy

1.1 Riziko

Sirovátka a Winkler (2010, s. 8) o riziku tvrdí, „že se obecně vztahuje k neurčitým situacím jednání a rozhodování a je spojeno s možností, šancí nebo pravděpodobností výskytu nějakých událostí, které jsou často důsledkem činnosti lidí nebo jejich politiky.“ Po většinu historie bylo spojováno riziko s tím, že lidé ztráceli kontrolu nad důsledky svých jednání. Když člověk ignoruje hranice svého poznání, spoléhá na štěstí a osud, tak pokaždé ztrácí kontrolu nad sociálním prostředím, v němž žije a slovo riziko tak nabývá na významu (Sirovátka a Winkler, 2010). Riziko lze tedy z bezpečnostního hlediska definovat jako nežádoucí událost, kterou odvozujeme od konkrétních hrozeb. Míru rizika, tzn. pravděpodobnost nepříznivých následků plynoucí z dané hrozby, je možné posoudit analýzou rizik, která vychází také z posouzení naší připravenosti čelit těmto hrozbám (Ministerstvo vnitra České republiky, 2003).

1.1.1 Sociální riziko

Keller (2011, s. 36) uvádí „že sociální rizika představují jakousi směs, ve které přetrvává lecco z klasických sociálních problémů (chudoba, bída, sociální zranitelnost), kde se ale objevují i relativně nové jevy (vázanost na určité fáze životního cyklu, obtížná předvídatelnost, absence účinného pojištění apod.).“

Výčet pěti nových sociálních rizik (Keller, 2011):

1. nutnost sladit rodinný život s výdělečnou prací,
2. existence neúplných rodin,
3. nutnost pečovat o nemocné či starší členy domácnosti,
4. nízká či již zastaralá pracovní kvalifikace,
5. nedostatečné pojištění osob zejména ve stáří (s. 38).

Zatímco stará sociální rizika byla zaměřena většinou na dělnické domácnosti a nižší vrstvy populace, tak nová sociální rizika se v určitém období života týkají všech vrstev společnosti (Keller, 2011).

1.2 Skupina

Podle Heluse (2018) jsou sociální skupiny jako sociální organismy, které ovlivňují osobnosti svých členů, kladou na ně požadavky skupinové adaptace, a především vymezují sociální role svých členů. Členy skupiny vzájemně spojuje komunikace, dodržování skupinových norem, očekávání a společná činnost. Skupina je tedy útvar, který umožňuje dosahování cílů a má pro své členy určitý význam (Studium psychologie, 2020).

Skupiny můžeme dělit (Švestková, 2019):

Podle velikosti:

- malé – interpersonální vazby, vztahy mezi všemi členy (rodina, sportovní oddíl, zájmový kroužek),
- velké – vztahy zprostředkované, vzájemně se obvykle neznají, zdůraznění pozic s rolí, společný cíl, přesvědčení, symboly (odznaky, vlajky, stejnokroje, obřady).

Podle povahy vazby mezi členy:

- primární – založeny na osobním kontaktu svých členů, vztahy jsou pro členy hodnotou, výrazně motivují jejich chování,
- sekundární – význam má skupina, nikoli vztahy mezi členy, účelem je dosahování cílů (odbor, organizace).

Podle způsobu vzniku, pozic členů a jejich vzájemných práv a povinností:

- formální – záměrně vytvářené, určené vazby a z nich vyplývající povinnosti,
- neformální – spontánní, významná je osobnost členů (s. 28).

Dle Fischera a Škody (2014) je důležitá hlavně vazba mezi skupinami a jejich normami, kdy různé skupiny se mohou v hodnocení normality jevů a chování lišit. Skupiny mohou mít své normy a pojetí abnormality vymezeny generačně, profesně, etnicky, nábožensky, zdravotním postižením nebo sdílením určité zkušenosti. Z těchto hledisek se mohou normy jedné skupiny lišit od norem jiné skupiny, kdy chování může být v jedné skupině považováno za normální a v jiné skupině za asociální. V tomto případě se jedná o tzv. dílčí, skupinovou normu, která stanovuje normu pro část populace.

1.2.1 Sociální skupina

Helus (2018) popisuje sociální skupiny jako propojenost jedinců vzájemnými interakcemi, pospolitost jedinců za účelem realizace společného, skupinového cíle,

kterým může být spokojenost s tím, že se na sebe navzájem můžeme spolehnout. Holeček et al. (2007) uvádí, že sociální skupiny ovlivňují existenci každého jedince ve skupině a výrazně formulují jeho chování. Největší význam mají dle Vágnerové (2012) malé sociální skupiny, kde dochází k přímému kontaktu všech členů. Jedinci se do malých sociálních skupin dostávají různými způsoby, a to buď výběrově (např. do dětské party), či nevýběrově (např. tím, že se do ní narodí).

1.3 Násilí

Existuje mnoho možných způsobů, jak definovat násilí, Světová zdravotnická organizace definuje násilí jako úmyslné použití síly nebo nátlaku, proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině osob, která způsobuje nebo má velkou pravděpodobnost způsobit zranění smrt, psychickou újmu, vývojové postižení nebo deprivaci jedince (World report on violence and health, 2002).

Podle Poněšického (2010) lze násilí označit jako vztahové jednání, které vede k narušení vývoje a kontinuity života druhého jedince. Oběti je znemožněno reagování a dochází k závažnému strukturálnímu narušení její osobnosti, vývoje a života. Poněšický používá pojem strukturální narušení k označení závažného poškození a prolomení hranic osobnosti. Na hranici mezi organismem a prostředím se odehrávají adaptační reakce, na které vše působí. Například naše smyslové orgány nám signalizují bolest a ohrožení. Kromě toho jsou ovlivněny i naše emoce, kdy je důležitá signalizační funkce strachu, stejně jako úroveň rozpoznávání, která nám pomáhá posoudit a optimálně vyhodnotit situaci. Situace, v níž dochází k násilí, můžeme označit za psychické trauma, při němž jsou tyto hranice zneškodněny. Násilí lze také chápat jako „jeden ze způsobů, jak uspokojovat vlastní potřeby, a obvykle se stupňuje při jejich frustraci. Může jít o újmu na majetku druhého (např. krádeže), vandalismus za účelem demonstrace vlastní síly či pomsty, nebo použití až zneužití druhých“ (Poněšický, 2010, s. 82). Násilí spáchané na jiném člověku je dle Čermáka (1999) ve většině společností právně kvalifikováno jako trestný čin.

Svatoš (2012) rozlišuje tři různá pojetí násilí. V **sociologickém pojetí** násilí jde o společenský jev způsobený společenskými procesy; v **psychologickém pojetí** násilí jde o patologický způsob integrace jedince a okolí agresivním způsobem (např. ubližování

apod.) a v **kriminologickém pojetí** násilí je agrese úzce vymezena jako úmyslné použití násilí nebo výhrůžek vůči druhé osobě nebo skupinám osob a jako útok na fyzickou nebo psychickou integritu člověka.

1.3.1 Objekt násilí

Každý se kdykoli může stát obětí násilí. Některé profese a funkce, u nichž je riziko, že se mohou stát obětí násilí, je vyšší. To se však může týkat každého z nás, zejména když o sobě zveřejňujeme citlivé informace. V takových případech můžeme být ohroženi např. (Spurný, 1996):

- **Ze sociálního hlediska** – např. podnikatel jako objekt vydírání ze zájmu o majetek, ale také i matky samoživitelky jako objekty „psychologického“ násilí.
- **U některých povolání** – např. obsluha čerpacích stanic, taxikáři apod.
- **Jako členové některých skupin nebo hnutí** – např. skinheads, anarchisté.
- **Pro své fyzické či psychické zvláštnosti** – děti, starší osoby a osoby s duševními poruchami.
- **Pro „třaskavé“ informace** – tj. informace, které o někom máme.
- **Pro své chování, které by mohlo být vnímáno jako provokativní.**
- **Při jednání, které poškozují zájmy druhých a omezuje jejich práva** – např. nesplněné závazky, nesplacené dluhy.

1.3.2 Druhy agresivního chování a násilí

Čermák (1999) dělí agresi na **instrumentální a emocionální**. Instrumentální agrese slouží k dosažení vnějšího cíle a vychází z předem připraveného plánu. Emocionální agrese se vyznačuje přítomností silných negativních emocí, obvykle hněvu, a v tomto případě je agrese spíše cílem sama o sobě než prostředkem. Dále je dle Čermáka také důležité rozlišovat mezi přímou a nepřímou agresí, verbální a fyzickou agresí. Přímý fyzický útok, například kopnutí je přímá agrese a přímý slovní útok, například nadávka je přímá verbální agrese. Pokud je útok nepřímý, znamená to, že se osoba obává trestu za přímý útok. Nepřímé fyzické útoky se mohou projevovat například ničením majetku, který vlastní objekt agrese, a nepřímé slovní útoky se mohou projevovat například pomluvami.

Podle Světové zdravotnické organizace je násilí klasifikováno do tří kategorií podle vlastností osob, kteří se násilného činu dopustili. **Sebeřízené násilí** je záměrné násilí na sobě samém s úmyslem ublížit si a dále se dělí na sebevražedné chování a úmyslné sebepoškozování. **Interpersonální násilí** se dále dělí na dvě podkategorie, a to na rodinné a partnerské násilí, tzn. násilí, ke kterému dochází především mezi členy rodiny a partnery a obvykle, ne vždy, se odehrává ve společné domácnosti. Druhou podkategorií zahrnutou do interpersonálního násilí je skupinové násilí, při něm dochází k násilí mezi jednotlivci, kteří nejsou příbuzní a nemusejí se vůbec znát. **Kolektivní násilí** lze rozdělit na sociální, politické a ekonomické. Na rozdíl od sebeřízeného nebo interpersonálního násilí je v kolektivním násilí subjektem větší skupina osob (např. stát nebo teroristická organizace) (World report on violence and health, 2002).

1.4 Kriminalita

„Kriminalita nebo také zločinnost je výskyt trestného chování vyjádřený souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti. Tento pojem vymezuje trestní právo, které současně také stanoví, jaké protispolečenské chování se považuje za trestné činy“ (Sociologická encyklopedie, 2018). Svatoš (2012, s. 25) kriminalitou neboli zločinností rozumí: „sociálně patologický jev, jednání posuzované jako trestný čin a jednání odchýlné, deviantní“. Dle Svatoše (2012) jsou s kriminalitou spojeny také pojmy jako delikvence, negativní společenské jevy a antisociální chování. **Delikvence** se týká nejen trestných činů, ale také činů jinak trestných spáchaných osobami, které nejsou trestně odpovědné, což jsou osoby mladší 15 let a osoby nepříčetné. Dále se pojem delikvence vztahuje i na přestupky. **Negativní společenské jevy** jsou ty, jež nejsou právně sankcionovány, ale odchylují se od přijatých společenských norem, jako prostituce, alkoholismus, sebevraždy atd. **Antisociální chování** je souhrnný pojem pro kriminalitu, delikvenci a negativní společenské jevy.

Kriminalita se dělí na zjevnou (registrovaná kriminalita), skrytou (latentní kriminalita), skutečnou (celková kriminalita). **Kriminalita zjevná neboli registrovaná** obsahuje ty trestné činy, o nichž se získávají informace ze statistik, a ty trestné činy, které vyšly najevo, o které se orgány činné v trestním řízení dozvěděly. **Kriminalita skrytá neboli latentní** jsou ty trestné činy, o které se orgány činné v trestním řízení nedozvěděly, a proto nejsou zahrnuty do oficiálních statistik. **Kriminalita skutečná neboli celková** je

kriminalita zahrnující jak skrytou (latentní), tak i zjevnou (registrovanou) kriminalitu. Tato kriminalita se stanovuje pomocí tzv. kvalifikovaného odhadu (Svatoš, 2012).

Členění kriminality podle statistiky Policie ČR (Svatoš, 2012):

1. Obecná

- násilná,
- mravnostní,
- majetková (krádeže vloupáním, krádeže prosté, ostatní majetkové trestné činy),
- zbývající,
- ostatní,
- vojenské trestné činy.

2. Hospodářská (s. 34).

1.4.1 Násilná kriminalita

Nejzávažnějšími trestnými činy jsou bezpochyby násilné trestné činy, protože přímo zasahují a útočí na podstatu lidského zdraví a lidského života. Násilnou trestnou činnost lze úzce vymezit jako násilný trestný čin, jehož znaky jsou poškození či usmrcení konkrétní osoby nebo i záměr takovýto následek způsobit, kdy tento záměr bývá kvalifikován jako pokus. Násilná kriminalita je součástí obecné kriminality a je spíše kriminologickým pojmem než právním (Svatoš, 2012). Novotný et al. (2004) uvádějí, že násilná trestná činnost je součástí širšího fenoménu násilí a pojem násilí je v kriminologii ztotožňován s pojmem agrese. Někdy se označuje jako kriminální agrese. Dále připomínají, že násilná kriminalita jako kriminologický pojem není jednotně definována. Rozdíly lze pozorovat zejména v rozsahu násilí, které zahrnuje nejen násilí vůči sobě samému, ale i násilí proti věci, psychické a fyzické násilí. K nedbalostní trestné činnosti také uvádějí, že je z hlediska trestní politiky velmi významná, protože celá problematika, která se vyznačuje násilnými útoky a zahrnuje násilí proti majetku, jakož i některé verbální násilí, přesahuje normu pohrůžky fyzickým násilím. Použití fyzického násilí může být motivováno nepřátelstvím (např. zabití z pomsty) nebo se může jednat o násilí sloužící jinému účelu, tj. instrumentální násilí (např. loupež). Násilná kriminalita tedy dle Novotného et al. (2004) představuje širokou škálu kriminálního chování, jež začíná od domácího násilí přes pouliční loupeže až po organizované skupiny páchající násilnou trestnou činností.

2 Rizikové chování

Rizikové chování je termín, který se používá pro chování s prokazatelně zvýšenými zdravotními, sociálními, vzdělávacími nebo jinými riziky ohrožující jedince i společnost. Tento termín zahrnuje širokou škálu různých typů chování, od extrémních projevů běžného chování až po chování hraničící s patologickým. Rizikové chování lze ovlivnit preventivními a léčebnými programy. Ke vzniku rizikového chování je nutná řada rizikových a ochranných faktorů. Ochranné a rizikové faktory lze vysledovat na úrovni jednotlivce, rodiny, vrstevnické skupiny, školy i celospolečenské a místní komunity (Pražské centrum primární prevence, 2011).

2.1 Základní oblasti rizikového chování

Miovský et al. (2015) v nejužším pojetí rizikové chování rozdělují do následujících typů:

- záškoláctví,
- šikana a extrémní projevy agrese,
- extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- rasismus a xenofobie,
- sexuální rizikové chování,
- závislostní chování (adiktologie) (s. 29).

Dále lze dle Miovského et al. (2015) chápat rizikové chování v širším smyslu a k těmto sedmi oblastem lze přidat následující dvě oblasti, které se stávají významným problémem i velkým ohniskem preventivní práce, ale nelze je přímo zahrnout do konceptu rizikového chování:

- řada poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte,
- spektrum poruch příjmu potravy.

Dalším pojetím lze rizikové chování chápat jako aktivity porušující obecně přijímané společenské normy definující jako „znepokojující, nebo jako nežádoucí vzhledem k normám konvenční společnosti, jejím institucím a autoritám. Toto chování je společenskými institucemi regulováno. Prostředky, kterým instituce problémové chování regulují, v nejmírnější normě zahrnují vyjádření nesouhlasu, extrémní formy mají podobu uvalení vazby či vězení“ (Miovský et al., 2015, s. 51).

2.2 Projevy

Následující chování lze klasifikovat jako rizikové chování (Miovský et al., 2015):

- mezilidské agresivní chování (např. násilí, šikana, zneužívání, rasová nesnášenlivost nebo diskriminaci určitých skupin, extremismus),
- přestupky týkající se hmotného majetku (např. krádeže, vandalismus, sprejerství),
- zdraví škodlivé návyky (např. pití alkoholu, kouření, užívání drog a nezdravé stravovací návyky, nedostatečná nebo nadměrná fyzická aktivita),
- sexuální chování (např. předčasné zahájení sexuální aktivity, promiskuita, nechráněný sex, předčasné mateřství),
- rizikové chování související ke vztahu k sociálnímu systému (např. problematické chování ve škole, neplnění školních povinností, nedokončení středoškolského vzdělání),
- prepatologické hráčství,
- nebezpečné sportovní aktivity (např. adrenalinové a extrémní sporty).

Vnímání závažnosti rizikového chování je zásadně ovlivněno kontextem, ve kterém se odehrává. Příkladem může být konzumace alkoholu u mládeže. Mládež, která vypije malé množství vína u večeře, bude vnímána a hodnocena jinak než mládež, která pravidelně požívá velké množství alkoholu při víkendových akcích. Také v dospělosti lze rozdílně nahlédnout na konzumaci alkoholu; požití malého množství alkoholu není to samé jako požití malého množství alkoholu a následné usednutí za volant. Pojem rizikové chování, tak ale i pojem problémové chování zahrnují různé formy chování, jež nemusí být jasně definovány. Jsou však posuzovány a považovány za chování představující zdravotní, sociální nebo psychologické ohrožení nejen pro samotného jedince, ale také pro jeho okolí, přičemž toto ohrožení může být skutečné nebo předpokládané (Miovský et al., 2015).

3 Riziková skupina

Rizikové skupiny lze definovat jako sociální skupiny vyznačující se sociálně deviantním chováním, tj. chováním, které je veřejností vnímáno a hodnoceno odlišně od „normálního chování“. Skupiny nebo jednotlivci považovaní za sociálně deviantní mohou zahrnovat osoby s duševními poruchami nebo poruchami chování, osoby se sebevražednými myšlenkami nebo chováním, drogově závislé, alkoholiky, jiné závislé osoby (např. osoby závislé na sektách), pachatele nebo oběti mravnostních trestných činů, mladistvé delikventy a bezdomovce (Rizikové skupiny a rizikové jednání, 2005).

V následující části je popsána základní teorie sociální deviace, která vysvětluje předpoklady deviantního chování, jež jsou charakteristické pro rizikové skupiny.

3.1 Teorie sociálních deviací

Mühlpachr (2008) uvádí tři základní teorie sociální deviace: **biologickou, psychologickou a sociologickou**:

Biologické teorie sociální deviace

Biologické teorie jsou nejstaršími teoriemi deviace, které hledají příčinu deviace v genetických, anatomických a fyziologických faktorech. Za zakladatele této teorie lze považovat **Cesare Lombrosa**, který věnoval zásadní pozornost k identifikaci zločinných typů. Dle Lombrosa se zločinci od běžných lidí fyziologickými abnormalitami a znalost těchto abnormalit lze využít k identifikaci potenciálních zločinců. Lombroso jednotlivé typy určil na základě analýzy tvaru lebky. Další významný představitel této teorie byl německý konstitucionalista **Ernst Kretschmer**. Ten rozdělil tři základní typy osobnosti na astenické, pyknické a atletické a každému typu přiřadil specifické psychické charakteristiky, včetně kriminálních sklonů. V USA dospěl antropolog **Ernest A. Hooton** k závěru, že určité fyzické znaky a zvláštnosti odlišují delikventy od normálních lidí. Zjistil, že na rozdíl od normálních lidí jsou delikventi především morálně, intelektuálně, morfologicky a geneticky degenerováni. Na základě Kretschmerovy typologie rozdělil profesor **William H. Sheldon** lidské typy na endomorfní, mezomorfní a ektomorfní. Tyto typy se od sebe lišily nejen temperamentem, ale i stupněm duševní úrovně. Po druhé světové válce to byli britští kriminologové, kteří ve velké míře prosazovali genetickou teorii zločinu, přičemž predispozice k deviantnímu chování shledávali

v chromozomálních abnormalitách a takzvaném Kleinfetterově syndromu (Mühlpachr, 2008).

Psychologické teorie sociální deviace

Stejně jak biologické teorie, tak i psychologické teorie považují deviaci za abnormální a deviantní jedinci se vyznačují určitými abnormalitami. Deviaci je třeba léčit a kontrolovat. Tato teorie také tvrdí, že každá společnost obsahuje deviantní a společensky nebezpečné chování. Psychologická teorie souvisí se **Sigmundem Freudem**, ten tvrdil, že duševní život jedince je řízen pudy, které vyvolávají různé druhy chování. Podle Freuda platí, že pokud je člověk přirozený, tak je deviantní ze strany společnosti, a pokud společenské normy neporušuje, je deviantní vůči své vlastní přirozenosti. Společnost tedy sama vychovává deviantní jedince a trestá je podle svých pravidel. Jako jednoho z mnoha představitelů této teorie bych zmínila také **Johna Bowlbyho**, který nevěří, že by deviace byla dědičná, ale snaží se hledat a prokázat její zrod v rané dětské socializaci, kdy se získávají postoje ke společenským normám, zákonům a hodnotám (Mühlpachr, 2008).

Sociologické teorie sociální deviace

Sociologické teorie sociální deviace popisují teorii anomie, teorii subkultury, teorii kulturního přenosu, teorii sociálního učení a teorii etiketizační. **Teorie anomie** tvrdí, že nedostatek sociální regulace brání uplatňování práva ve společnosti, což vede ke stavu bezpráví. Podle představitele Émileho Durkheima rozvoj patologických forem dělby práce a rostoucí konflikt mezi jednotlivými částmi struktury přispívají především k narušení sociální stability, kdy dochází k porušování obecných pravidel a vzniku anomie. Další představitel, Robert King Merton, tvrdí, že deviace není důsledkem patologické osobnosti, ale především společnosti a její kultury. **Subkulturní teorie** odkazuje na zásadní rozdíl v normách, kdy subkultury uznávají jiná pravidla a jiné hodnoty než většina společnosti. Proto podle většinové společnosti subkultury produkují chování, které společnost označuje za deviantní. Deviace, že je součástí subkulturních vzorců, tvrdí **teorie kulturního přenosu**. Tato teorie je založena na myšlence, že k deviaci dochází v rámci subkultury, kde se vzorce chování přenášejí při začleňování nových členů do skupiny. **Teorie sociálního učení** předpokládá, že deviantní chování je ovlivněno sankcemi, které následují po takovém chování, a to jak pozitivními, tak negativními.

Etiketizační teorie nechápe deviantní chování jako čin izolovaného jedince, ale jako výsledek lidské interakce a hodnocení vlastního jednání a jednání druhých. Deviace je podle této teorie důsledkem toho, že někteří lidé jsou označováni za deviantní jinými společensky významnými lidmi (Mühlpachr, 2008).

4 Fenomenologie násilné kriminality u rizikových skupin

„Fenomenologie kriminality označuje její stav, tedy počet trestných činů, které byly registrované (oznámené a zaevidované Policií České republiky) na určitém území za určitý čas“ (Svatoš, 2012, s. 2). Dále fenomenologie odkazuje na její strukturu, konkrétně na to, které trestné činy tvoří kriminalitu, a také na dynamiku kriminality, tj. změnu počtu registrovaných trestných činů v čase na daném území (Svatoš, 2012).

4.1 Stav a struktura

V roce 2022 bylo v České republice evidováno 181 991 trestných činů, což je v porovnání s rokem 2021 nárůst o 28 758 trestných činů, tedy v procentuálním vyjádření o 18,8 %. Celková míra objasněnosti včetně dodatečně objasněných skutků byla 52,2 %. Důvodem tohoto poklesu může být zvyšující se podíl kyberkriminality na celkové kriminalitě. Přestože registrovaná kriminalita vzrostla, výše škod způsobených trestnou činností klesla o více než 7 mld. Kč. Meziroční nárůst počtu registrovaných trestných činů je způsoben především úplným rozvolněním pandemických opatření (Policie České republiky, 2023).

Násilná kriminalita v České republice v roce 2022

V této oblasti byl zaznamenán nárůst o 10,2 % (počet skutků – 13 180). Důvody lze přičíst hlavně zvýšené mobilitě lidí na veřejných místech a společenských akcích, stejně jako individuální sociální situaci a vztahovým problémům jedinců. Největší nárůst násilných trestných činů mezi lednem a prosincem 2022 byl zaznamenán v těchto oblastech:

Tabulka 1: *Nárůst násilných trestných činů mezi lednem a prosincem 2022*

	Celkový počet skutků	Početní nárůst	Nárůst v procentech
Úmyslné ublížení na zdraví	4 171	+ 470	+ 12,7 %
Vydírání	1 242	+ 280	+ 29,1 %
Nebezpečné vyhrožování	1 801	+ 176	+ 10,8 %
Loupež	1 413	+ 192	+ 15,7 %
Týrání osoby ve společném obydlí	430	+ 27	+ 10,8 %

Zdroj: (Policie ČR), vlastní zpracování

4.2 Dynamika

Dynamika kriminality nám ukazuje pohyb a změny kriminálních aktivit v určitém regionu v určitém časovém období. Stojí za zmínku, že kriminalita je flexibilní a neustále mění se fenomén. Díky dynamice kriminality můžeme sledovat vývojovou křivku kriminality. V souvislosti s dynamikou se často spojují pojmy trend a vývoj kriminality. Z jednotlivých údajů je patrné, zda kriminalita v daném období stagnuje, nebo roste (Dianiška et al., 2009).

Dynamika násilné kriminality v České republice za rok 2022

Počet násilných trestných činů v roce 2022 vzrostl. V roce 2021 řešili kriminalisté do listopadu 2021 v této kategorii 11 239 trestných činů a v roce 2022 do listopadu řešili 12 369 trestných činů. Výrazně vzrostl počet vražd, kdy k listopadu roku 2021 bylo evidováno 98 případů a k listopadu v roce 2022 jich bylo evidováno 150 (Česká justice, 2022).

Násilná kriminalita a České Budějovice v letech 2019 - 2021

Pokud jde o vývoj násilné trestné činnosti, tak došlo pouze k mírnému poklesu o 8,3 %. Násilná kriminalita dosáhla svého minima v roce 2021. Největší rozdíly v hodnotách během sledovaného období jsou u recidivistů a ostatních skupin dospělých pachatelů. V případě recidivistů se jedná o 14,8% pokles oproti roku 2019. U ostatních pachatelů došlo v roce 2020 k 15% poklesu, ale v roce 2021 se kriminalita vrátila na původní úroveň. Násilná kriminalita nezletilých a mladistvých v posledních dvou letech klesá. Počet násilných trestných činů u nezletilých dětí se celkově snížil o 60 % a kriminalita mladistvých se snížila o 62,5 % (Plán prevence kriminalita města České Budějovice na období 2022 – 2023).

5 Etiologie násilné kriminality u rizikových skupin

Kriminalizované násilí, ke kterému ve společnosti dochází, představuje pouze část. Kořeny násilí, a tedy i kořeny násilné kriminality jsou již v kulturních tradicích a životním stylu společnosti. Agrese a agresivita obvykle roste, když se lidé cítí něčím ohroženi (Novotný et al., 2004). Staňková et al. (2014) uvádějí, že základním a klíčovým nástrojem v boji proti násilné kriminalitě je důležité odhalování příčin násilné kriminality. Tyto znalosti lze poté využít k výběru vhodných preventivních opatření a uložení odpovídajících sankcí.

5.1 Příčiny

Svatoš (2012) vidí příčiny násilí ve společnosti v různých aspektech. Podle něj je násilí podmíněno sociálně, kulturně, politicky, ekonomicky, psychologicky a fyziologicky. Podle Staňkové et al. (2014, s. 46) „jedním z nejvýznamnějších činitelů je vliv sociálního prostředí, v němž člověk vyrůstá (rodina, škola, volnočasové aktivity)“. Rodina je dle Staňkové et al. (2014) nejdůležitějším socializačním faktorem, protože děti v průběhu učení napodobují určité vzorce chování svých rodičů. Pokud je rodinné prostředí násilné, násilí se přenáší na další generace a jedinci se naučí, že násilí je normální způsob, jak se chovat k ostatním a jak řešit konflikty. Škola může dále rozvíjet sociální dovednosti a alespoň částečně kompenzovat nedostatky rodinné výchovy. Důležitá je nejen výchovná role školy, ale také dosažená úroveň vzdělání, která pomáhá člověku, aby se v životě realizoval dle vlastního výběru, a ne ke kriminálnímu chování. Neméně důležité jsou dobře zvolené volnočasové aktivity, v nichž se jedinec může realizovat.

5.2 Teorie násilné trestné činnosti

Příčiny vzniku, vývoje a přetrvávání kriminálně agresivního chování lze rozdělit do dvou kategorií: **instinkvistické kategorie**, které považují příčiny agrese především za vrozené nebo vnitřní, zatímco **environmentalistické kategorie** považují za hlavní příčinu násilí vlivy prostředí, tj. vnější faktory. Lidé se agresi během svého vývoje neučí, je jim vrozená. V průběhu socializace se však učí inhibici (zábránám), jak se vyhnout nežádoucímu agresivnímu chování nebo jak agresi vyjádřit sociálně přijatelným způsobem (např. verbálně, náhražkami nebo symbolickými formami). Potlačení agrese neboli inhibice zahrnuje nejen svědomí, ale také schopnost empatie a vytváření hlubších citových

vazeb. Nedostatek inhibice je zřejmá hlavně u pachatelů závažných násilných trestných činů nebo recidivistů (Válková et al. 2012).

6 Rizikové skupiny jako pachatelé násilné kriminality

Zájem kriminologů se soustředí na charakteristiky pachatelů trestných činů, zejména na jejich věk, pohlaví, rodinný stav, vzdělání a povolání, ale také na skupinovou dynamiku a celkové sociální prostředí. Mezi tyto charakteristiky patří také trestní minulost pachatele, a to, zda byl trestný čin spáchán poprvé, nebo opakovaně. U některých trestných činů je pachatel identifikován jako osoba s vysokoškolským vzděláním a velmi vysokým společenským postavením (např. hospodářské trestné činy). Pro trestné činy páchané v dětství a dospívání je specifické, že k jejich páchání nemusí vést materiální nedostatek nebo touha po zisku, ale pocit dobrodružství a touha zapadnout a vyniknout ve skupině vrstevníků, kde jsou porušovány společenské normy. Některé skupiny se vyznačují specifickými formami trestného jednání, například neúspěšní podnikatelé často páchají hospodářskou a majetkovou kriminalitu, bezdomovci se často dopouštějí majetkových a násilných trestných činů a nezaměstnaní často páchají trestné činy proti majetku (Dianiška, 2009).

6.1 Osobnostní rysy pachatele trestného činu

6.2 Vybrané rizikové skupiny páchající násilnou kriminalitu

Osobnostní rysy pachatele trestného činu jsou velmi důležitým faktorem při posuzování kriminologických charakteristik trestných činů. Jedná se o tři klíčové skupiny charakteristik. Tyto charakteristiky zahrnují vlastnosti pachatelů určitých typů trestných činů, faktory ovlivňující získání relevantních kriminalistických informací a vlastnosti pachatelů, které mohou ovlivnit průběh vyšetřování trestného činu. Vlastnosti pachatelů, které mají vliv na vznik kriminalisticky relevantních informací, se nejčastěji projevují v důkazech trestného činu, které pachatelé zanechávají. To zahrnuje například identifikaci pachatele pomocí otisků prstů (daktyloskopie), analýzy biologických stop pachatele (biologie), sledování pohybu pachatele (lidská lokomoce) a další metody. Další vlastnosti pachatele, které poskytují kriminalisticky relevantní informace, zahrnují například mimiku, gesta, způsob mluvy a další, které obvykle získáme dekodováním informace z paměťových stop poškozených osob a svědků. Vlastnosti pachatele ovlivňující průběh vyšetřování trestného činu zahrnují především charakter pachatele,

jeho temperament, mentální schopnosti a jeho postoje k subjektům vyšetřování trestného činu, jako jsou oběti a svědci trestného činu (Konrád et al., 2021).

6.2.1 Nepřizpůsobivé skupiny občanů

V praxi se často diskutuje o pozici romského obyvatelstva v rámci společnosti a podle Chmelíka (2005, s. 217) jsou Romové „minoritní skupinou obyvatel, která z hlediska národnostního, rasové i historické identity je etnickou skupinou s výraznými znaky kulturní, společenské a fyzické povahy.“ Svými tělesnými, antropologickými, společenskými a historickými rysy, vlastní kulturou, mentálním projevem, odlišnou barvou pleti, různými způsoby života, jazykovými a kulturními rozdíly a vlastním národním uvědoměním odpovídají současné definici pojmu národ a národnost (Chmelík, 2005).

Ve srovnání s většinovou populací je romská minorita výrazně zatížena kriminalitou. Důvodem je, že mnoho romských delikventů pochází z početných rodin s mnoha sourozenci, mají nízké příjmy, žijí v přeplněných bytech se špatnými hygienickými podmínkami, mají časté konflikty se sousedy, negativní vztah ke škole a vzdělávání a často se uchylují k alkoholu. Je také třeba poznamenat, že především romská komunita je sociálně vyloučená skupina, která se vyznačuje především vysokou mírou nezaměstnanosti (Válková et al., 2012). Říčan (2000) uvádí jako jeden z hlavních důvodů také nezaměstnanost a dodává, že ekonomická situace v důsledku nezaměstnanosti vede přímo, či nepřímo ke kriminalitě. Další důvod romské kriminality podle Říčana spočívá v hluboce zakořeněné, nebo dokonce nepřátelské atmosféře mezi „gádži“ a Romy, která ovlivňuje aspekty našeho společného života. V neposlední řadě Říčan poukazuje na očekávání veřejnosti, kdy jsou Romové ke kriminalitě „tlačeni“ a mají tendenci chovat se podle očekávání svého okolí.

6.2.2 Skupiny brachiálních extremistů

V souvislosti s násilným extremismem můžeme hovořit o třech základních formách používaného násilí – útoků (Skabalík, 2013):

- násilí proti osobě nebo skupině osob,
- násilí proti majetku,
- psychické násilí a manipulace.

Násilné útoky se vyznačují nejen vysokou mírou brutality vůči fyzické integritě (nedotknutelnosti) jedince, ale také brutalitou vůči majetku, přičemž společným znakem všech násilných útoků je agrese. Agresivitu pachatelé používají k vyjádření nepřátelství a nenávisti vůči občanům rasového, etnického, národnostního nebo náboženského původu. Útoky mohou být fyzické nebo psychické a v některých případech se může jednat až o teror. Násilné fyzické projevy extremistických hnutí se zaměřují především na autonomní skupiny a konkrétní osoby, zejména na Romy a Židy, kdy zaměření aktivit může být na různých úrovních například i na jejich majetek. Často bývají i napadáni lidé patřící k antifašistickým iniciativám a účastníci demonstrací proti fašismu a rasismu. Stále častěji se setkáváme s tím, že útoky na romské menšiny jsou různými krajně pravicovými skupinami prezentovány jako projev vlastenectví a patriotismu. Pachatelé těchto zločinů jsou skupinami, k nimž patří a často i většinou společností, vnímání jako hrdinové a bojovníci za národní čistotu a identitu i jako účinný nástroj k řešení místních problémů. Cílem násilí a psychologické manipulace je demonstrovat moc, zastrašovat a vyhrožovat dalšími útoky na menšiny na základě rasy, etnického původu, národnosti nebo jiného postavení. Často se jedná o spontánní a nepřipravenou reakci na situaci, která vznikla v důsledku předchozí konfliktní situace (například setkání s Romy). Metody násilí a psychologické manipulace používají teroristé a představitelé různých sekt (Skabalík, 2013).

6.2.3 Skupiny sportovních „fanoušků“

Rozlišovat mezi skupinami fanoušků a „fotbalových chuligánů“ či „fotbalovými ultras“ není vždy jednoduché. Fanoušci známí jako ultras vycházejí z fanklubů a aktivně přispívají k vytváření hlučné atmosféry. Někteří z těchto fotbalových ultras páchají násilné trestné činy, jiní jsou organizováni přímo fotbalovými kluby nebo svazy. K rozlišení fotbalových chuligánů od ostatních fanoušků je nutné je rozdělit do následujících tří kategorií. Pasivní pozorovatel se zcela neutrálním pohledem na hru je **fotbalový divák**, který má zájem také o další sporty a nenosí symboly žádného konkrétního klubu. **Fotbalový fanoušek** touží po tom, aby jeho oblíbený tým dosahoval vítězství a neskrývá své silné emoce při obou možnostech, jak neúspěchu, tak úspěchu. V mnoha případech fotbalový fanoušek žije jen pro jeden sport a identifikuje se s klubem, především klubovými symboly a klubovým oblečením. Jako poslední **fotbaloví chuligáni** se obvykle sdružují především ve skupinách a přicházejí na stadiony s cílem

vyvolat konflikty a potyčky s fanoušky soupeřících týmů. Kromě rivality s konkurenčními skupinami některé skupiny sdružují politické, rasové, náboženské, etnické, sociální nebo náboženské pohnutky. Začátky fotbalového chuligánství sahají do 60. let 20. století a od té doby se k němu přidaly i další projevy jako například xenofobie, rasismus, antisemitismus a nacionální šovinismus (Nikl & Volevecký, 2007).

Girtler (2001, s. 85) o fotbalových fanoušcích a fanklubech tvrdí, „že jsou dobrým příkladem okrajové kultury rebelie, ve které se dorostenci obrací proti stávajícím normám a nárokují si právo na hlučné, rvavé a násilné chování“. Rebel se v této situaci odvolává na staré právo hrdinného boje za svou vlastní skupinu. Pro takové skupiny mládeže je charakteristická představa určité nadřazenosti vlastního společenství a týmu, který podporují, tedy určitý etnocentrismus. U těchto skupin existuje přesvědčení, že je možné legitimně ponížít své protivníky jakýmkoliv způsobem. Girtler také uvádí, že existuje specifický typ fanouška označovaný jako „**Agro leader**“, který přináší svému týmu slávu a čest. Tento jedinec se nachází na vrcholu hierarchie a je srovnatelný s náčelníkem nebo klasickým vůdcem. Jako další typ uvádí „**Hard men**“, starší fanoušek, jenž si získal pověst hrdiny a nyní má tendenci zůstat v pozadí a pomáhat svým mladším kolegům, kteří se dostanou do vypjatých situací. Dalším typem je podle Girtlera „**Hooligan**“, což je fanoušek provádějící hrdinské činy, aby si získal respekt ostatních. Interpretace dění na hřišti a případně zahájení nového skandování je úkolem fanouška, kterému se říká „**Chant leader**“. Poslední speciální typ je „**Comedian**“, jenž dbá na to, aby situace nebyla příliš vážná, rozesmává tým, čímž ho zbavuje napětí (Girtler, 2001).

Fotbaloví fanoušci mají tedy mnoho společného s kmenovými bojovníky. Společenství fanoušků zprostředkovává stejný pocit sounáležitosti jako kmen. Fanoušci používají symboly a rituální skandování s cílem získat sílu a pokusit se zastrašit protivníka. Pro mladé lidi představují fanouškovské skupiny rozmanitou symboliku, společné aktivity, někdy dokonce i válečné. Pro mladé lidi je to příležitost získat pocit sounáležitosti a respektu, které jinde (například v rodině či ve škole) v dostatečné míře nedostávají (Girtler, 2001).

6.2.4 Skupiny motorkářů

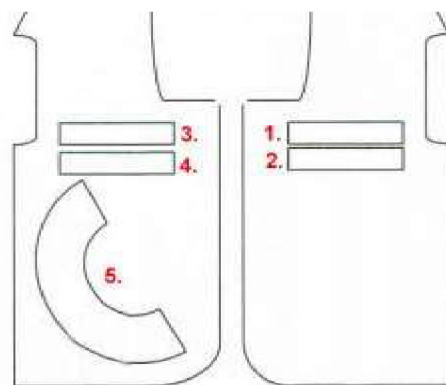
Outlaw Motorcycle Gangs (OMCG) je dnes nejmocnější zločineckou organizací na světě i v Evropě, která je zastoupena pěti kluby: Hells Angels MC, Bandidos MC, Outlaws MC,

Mongols MC a Gremium MC. Motorkářské kluby, označovány zkratkou MC, se od ostatních klubů liší tím, že se jedná o radikální politické a polovojskové organizace. Současná MC scéna se skládá z 1 % radikálních MC a 99 % ostatních motorkářských klubů. Označení 1 % vzniklo při hollisterských nepokojích. Tehdejší prezident AMA (American Motorcycle Association) prohlásil, že 99 % motorkářů jsou normální občané a zbytek jsou „zlí hoši“. OMCG používá převážně americké motocykly (Harley Davidson, Buell). Členové nosí především kožené vesty, které jsou po motocyklech jedním z nejcennějších předmětů. Základní jednotkou OMCG je pobočka s názvem města nebo regionu, kde působí a má vliv v určité oblasti. Pobočky se obvykle nacházejí ve velkých městech v místech s vhodnými podmínkami a příležitostmi k páčání trestné činnosti. Základnou pobočky je klubovna, kde se její členové pravidelně scházejí. Struktura OMCG odráží vojenský původ prvního gangu založeného veterány druhé světové války, který sloužil jako vzor pro ostatní motorkářské gangy. Největší silou klubu nebo bratrstva je bratrská víra a klubová věrnost, ta je vždy na prvním místě. Členové se podílejí na široké škále trestné činnosti, zejména na rozsáhlém mezinárodním obchodu s drogami, na jejich distribuci, obchodování se zbraněmi, kuplířství, vydírání, obchodu s kradenými součástkami motocyklů a kradenými vozidly, vraždách, násilné trestné činnosti, rasismu a extremistické trestné činnosti (Skabalík, 2013). Zločinecké motorkářské gangy jsou dnes sofistikované organizace využívající členství v motorkářských klubech jako kanál pro svou trestnou činnost. Jejich činnost má obvykle konspirativní charakter a svých cílů dosahují násilím a zastrašováním. Díky svým zkušenostem s používáním vyspělých zbraní a mezinárodním zpravodajským sítím představují zločinecké motorkářské gangy významnou hrozbu jak pro celou společnost a zejména pro činné v trestním řízení (Richardson, 2018).

Obrázek 1 Označení vest motocyklových gangů MC

Přední část vesty může obsahovat (*ne vždy*) různé nášivky anebo insignie, jako (Skabalík, 2013):

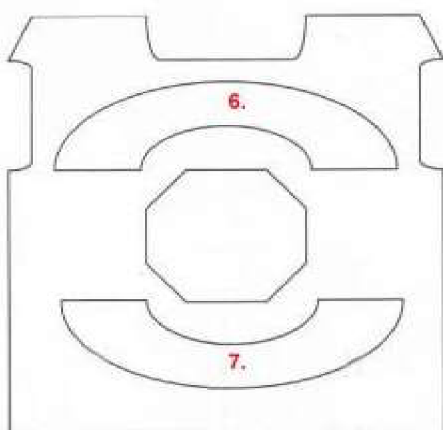
1. funkci v daném MC klubu,
2. klubové jméno, stát (specificky pro daný klub),
3. klubové jméno, stát (specificky pro daný klub),
4. specifické zásluhy (Filthy Few, Dequiallo),
5. vyjádření zaměření proti ideovým odpůrcům.

Zdroj: (Skabalík, 2013)

Různá uspořádání na přední straně vesty se mohou mezi jednotlivými gangy Velké pětky motorkářů lišit. Například Outlaw MC nevyužívá žádné uspořádání na přední straně vesty. Ovšem zadní část vesty je u všech klubů vždy označena (Skabalík, 2013).

Obrázek 2 Označení vest motocyklových gangů MC

Zadní část vesty je složena ze tří oddělených částí (Skabalík, 2013):

6. Top Rocker: horní část – jméno klubu **Club Patch**: střední část-klubový znak/nášivka,
7. Bottom Rocker: spodní část – název země, provincie, regionu.

Zdroj: (Skabalík, 2013)

Chování a projevy motorkářů jsou také součástí jejich skupinové identity, která slouží jako obecná platforma pro rozvoj specifických sociálních rolí a alternativních kariér uvnitř subkultury. Pro identifikaci příslušníků zločineckých motorkářských gangů či jejich podporovatelů je důležité věnovat pozornost jejich označení (barvám), symbolům, odznakům a dalším podobným znakům (Skabalík, 2013).

Označení hodností/funkcí motocyklových klubů MC (Skabalík, 2013):

PRESIDENT, prezident klubu, je identifikován nápisem na vestě – Pres a má rozhodující pravomoci nad záležitostmi klubu a členy.

VICEPRESIDENT je zástupce prezidenta a pozná se podle označení na vestě – Vice president.

SGT. AT ARM je osoba odpovědná za bezpečnost klubu, což v překladu znamená „seržant ve zbrani“. Na své vestě má označení Sgt. At. Arms a je zodpovědný za disciplínu a pořádek v klubu, zajišťuje bezpečnost a řídí akce proti ostatním klubům. Kromě toho může vykonávat i tělesné tresty.

ROAD CAPTAIN má na starosti plánování tras pro klubové výjezdy a je identifikován na své vestě značkou Road Capt. Zajišťuje organizaci motocyklových výletů a současně se stará o přidruženou logistiku (mapování terénu, stravu a ubytování).

TREASURER neboli pokladník klubu s označením na vestě Treas. Je to osoba zodpovědná za finanční prostředky klubu.

MEMBER je osoba, která je součástí klubu, ale nemá žádnou specifickou funkci, a je označena na své vestě nápisem Member.

PROSPEKT je kandidát na členství v klubu s označením Prospect na vestě. Během této doby musí prokázat svou oddanost klubu spácháním kriminálního činu.

FILTHY FEW nebo **COUPE DE GRADE** spadá do kategorie speciálního statusu a toto označení mohou nosit pouze členové, kteří se dopustili vraždy, pokusu o vraždu, případně jiného závažného násilného činu ve jménu klubu.

DEQUIALLE je také řazen dle speciálního statusu a označení je povoleno nosit pouze členům páchajícím násilí proti policistům ve prospěch klubu. Tyto osoby bez předchozího varování napadají policisty fyzicky i s použitím zbraně.

Největší motorkářský gang Hells Angels

Pekelní andělé (Hells Angels) jsou největší, nejorganizovanější a nejbohatší zločinecký motorkářský gang na světě. V současné době existuje 72 aktivních poboček po celém světě a 4 pobočky se o vstup snaží. Na rozdíl od jiných motorkářských gangů nemají Pekelní andělé národního ani mezinárodního prezidenta. Mají však regionální funkcionáře, kteří jsou voleni, aby zastupovali různé skupiny (regiony) na regionálních setkáních. Aby se Pekelní andělé vyhnuli placení daní z majetku klubu, vytvořili si s pomocí prvního dodatku Ústavy USA Církev andělů a Církev volné dálnice. V těchto

svých „církvích“ si vysvětili faráře, kteří oddávají jejich členy. Přestože pořádkové síly dosáhly v boji proti Pekelným andělům významných výsledků, jejich organizace je stále velmi silná. Stejně jako tradiční zločinecký gang si Pekelní andělé udržují kontrolu nad svými distribučními teritorii všemi prostředky, včetně neurvalých útoků a vražd (Richardson, 2018).

Obrázek 3 *Supportní 1% MC kluby Hells Angels MC Bohemia – příklady označení*

Zdroj: (Skabalík, 2013)

7 Rizikové skupiny jako oběti násilné kriminality

7.1 Osobnostní rysy oběti trestného činu

Osobnostní rysy oběti trestného činu jsou v kriminologickém smyslu důležité, neboť tato osoba je držitelem materiálních i paměťových stop a zároveň je zdrojem různých kriminalistických stop. Například zanechává daktyloskopické, trasologické, biologické a další stopy na místě činu, na pachatelích a na různých předmětech. Individuální vlastnosti oběti jako subjektu vnímání výrazně ovlivňují kvalitu paměťových stop v jejím vědomí. Obecněji se uplatní především dovednosti vnímání, fixace, vybavování a reprodukce informací uložených v paměťové stopě. Tyto vlastnosti jsou přirozené pro každého jednotlivce a mohou se postupně měnit například s přibývajícím věkem. Vzhledem k povaze konkrétního trestného činu a účasti oběti na jeho průběhu se individuálně projeví faktory jako stres, úzkost, ohrožení a další, které vcelku mohou výrazně negativně ovlivnit informační hodnotu paměťové stopy (Konrád et al., 2021).

7.2 Vymezení pojmů viktimologie, viktimnost a viktimizace

Viktimologie

Název viktimologie pochází z latinského slova victima (oběť), které je základním pojmem viktimologie. Na viktimologii lze nahlížet ze širšího (obecného) hlediska, které se zabývá oběťmi jako oběťmi přírodních katastrof, válek, dopravních nehod atd., a z užšího (kriminologického) hlediska, které se zabývá oběťmi jako oběťmi trestných činů (Svatoš, 2012).

Na počátku 21. století vznikl relativně samostatný obor viktimologie zabývající se oběťmi jako zdrojem informací o trestné činnosti za účelem její identifikace a objasnění. Zkoumá oběť jako nositele stop a stanoví postup pro usvědčení pachatele na základě vztahu mezi obětí a pachatelem. Podrobně se například věnuje úloze obětí při oznamování trestných činů, výslechu svědků a práci s oběťmi během rekonstrukce (Inovace SEBS a ASEBS, 2011).

Předmětem viktimologie je tedy následujících 6 jevů:

1. charakteristika oběti (biologické, psychologické a sociální vlastnosti),
2. vztahy mezi obětí a pachatelem,

3. proces viktimizace a zejména role v tomto procesu,
4. úloha obětí v procesu odhalování, vyšetřování a soudního řízení,
5. způsoby pomoci, odškodnění a rehabilitace obětí,
6. ochrana občanů před viktimizací (Prevence, 2011).

Viktimnost

Svatoš (2012) chápe viktimizaci jako dispozici (předpoklad) jednotlivce či skupiny osob stát se obětí trestného činu. Viktimnost dle Svatoše souvisí především s věkem oběti, zejména pokud jde o napadání a okrádání starších lidí v jejich domovech při nabízení falešného zboží. Dalšími faktory mohou být povolání oběti, psychické charakteristiky (např. agresivita, lehkomyšlnost) a sociální charakteristiky, jako jsou cizinci, odlišná barva pleti, homosexuálové a prostitutky.

Viktiktimize

Viktimizací se rozumí proces způsobení újmy a poškození, který z jednotlivce fakticky učiní obětí trestného činu. Jedná se o zdánlivě složitý děj, než by se mohlo na první pohled zdát. Viktimizace začíná, ale obvykle nekončí skutečným útokem na oběť. Z psychologického hlediska výzkumy ukazují, že škoda způsobená trestným činem je pouze úvodním dějem, po němž následují další zraňující události. Jinými slovy, proces viktimizace je dynamický proces, který přesahuje bezprostřední a přímé důsledky trestného činu (Čírtková, 2004).

Obecně se rozlišují dvě fáze viktimizace (Čírtková, 2004):

Primární – újma způsobená pachatelem, která je přímým a bezprostředním následkem trestného činu.

Sekundární – újma vyplývající z formálních případů sociální kontroly nebo neformálních reakcí sociálního prostředí, například sekundární psychická újma obětí, reakce na události v jejich bezprostředním okolí nebo traumatizující soudní jednání.

V kontextu psychologického zkoumání problému, jak se jedinec vyrovnává s prožitou kritickou událostí a vlastní vzniklou újmou, se dle Čírtkové (2004) zavádí třetí fáze, tj. **terciální viktimizace**. Terciální viktimizace se týká situace, kdy z objektivního hlediska není traumatický zážitek adekvátně řešen, přestože byla poskytnuta kompenzace a odškodnění. Původní životní dráha je narušena zásadní psychickou změnou, nemožností

návratu na původní pracoviště nebo výraznou změnou životního stylu. Pozadí terciální viktimizace je třeba hledat v osobnostních rysech obětí.

7.3 Vymezení pojmů obětí a poškozený

Český trestní řád zná dva pojmy pro osoby postižené trestným činem: pojem poškozený, který je používán v trestním řádu, a pojem obětí. Tyto pojmy se částečně překrývají, avšak nejsou zcela totožné. Osoba, které bylo v důsledku spáchání trestného činu ublíženo na zdraví a utrpěla majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu, anebo ta osoba, na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil, je v procesním pojmu definována jako **poškozený** v souladu § 43 trestního řádu. Postavení poškozeného zahrnuje postavení procesní strany (§ 12 odst. 6 TŘ) a trestní řád stanoví práva poškozeného, která může uplatňovat v průběhu trestního řízení. Pojem **obětí** je subjektem zvláštního zřetele státu a podle § 2 odst. 2 zákona o obětech je obětí fyzická osoba, které byla nebo měla být trestným činem způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo které bylo ublíženo na zdraví nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil (primární, přímá obětí). Podle § 2 odst. 3 tohoto zákona se v případě úmrtí primární, přímé obětí považují za obětí i další osoby. Tyto sekundární a nepřímé obětí mohou zahrnovat přímé příbuzné, sourozence, osvojené děti, adoptivní rodiče, manžele, registrované partnery nebo druha a družku, jsou-li osobou blízkou. Obětí je vždy pouze fyzickou osobou a jako jediná může utrpět psychickou újmu a strádání, díky svým emocím a pocitům, což může mít za následek sekundární újmu v souvislosti s trestnou činností, jež psychickou újmu způsobila (Staňková et al., 2014). Svatoš (2012) také uvádí obětí v širším slova smyslu zahrnující obětí trestných činů, obětí přírodních katastrof (např. zemětřesení, požárů), obětí velkých neštěstí (např. železničních) a obětí teroristických akcí. Poškozený na rozdíl od obětí může být osobou fyzickou, tak i právnickou (Staňková et al., 2014).

V mnoha případech, jak uvádí Musil et al. (2004), je prokázáno, že mezi obětí a pachatelem existuje blízký vztah, což znamená, že se obětí a pachatel osobně znají již delší dobu před spácháním trestného činu, a to zejména v případě vražd.

7.4 Vybrané rizikové skupiny jako oběti násilné kriminality

Typologie obětí závisí na různých kritériích, ale nejčastěji se používá třídění založené na vině. Za prvé je to **oběť, která si sama zaviní svou viktimizaci**, a to například provokativním chováním nebo tím, že patří do rizikové skupiny, která je ve společnosti většinou vnímána negativně (např. prostitutky), a za druhé **oběti, které nezavinily svou viktimizaci**, kdy je oběť např. občan, kterému vykradli řádně zabezpečený byt, anebo proto, že patří do rizikové skupiny, která je společností hodnocena pozitivně (např. policisté, exekutoři) (Staňková et al., 2011). Novotný et al. (2004) uvádějí další typy obětí: **skrytá oběť**, jež zůstala utajena před policií a soudními orgány, **predestinovaná oběť**, vyznačuje se vysokým rizikem viktimizace, **předstírající oběť**, která viktimizaci pouze simuluje, **hypertrofující oběť** zveličující skutečnou viktimizaci, **dobrovolná oběť**, ta sama vyslovila souhlas s poškozením (např. oběť masochistického chování) a **oběť recidivista**, která se opakovaně stává obětí např. svou naivitou nebo důvěřivostí.

Typologie obětí násilné kriminality na základě jejich interakce s pachatelem (Staňková et al., 2014):

Zúčastňující oběť má k činu pozitivní postoj, umožňuje jej nebo jej ulehčuje, eventuálně se na činu aktivně podílí. Tyto oběti jsou typické zejména pro situační konflikty, kterým předchází spor, konflikt, neshoda mezi obětí a pachatelem, ve kterých jsou účastni jak oběti, tak i pachatelé. **Nezúčastňující oběť** nemá žádný podíl na činu a může mít k němu negativní postoj. Tyto činy jsou často spáchány pomocí instrumentálního násilí (násilí je použito jako prostředek k dosažení jiného cíle) a zaměřují se na neznámé oběti (například loupežné vraždy nebo znásilnění neznámé oběti). I přestože oběť nemá podíl na trestném činu, může minimalizovat riziko viktimizace opatrnějším chováním. **Provokující oběť** je iniciátorem konfliktu a původcem situací kriminální povahy. Obvykle se to týká domácích násilníků, kteří jsou zavražděni obětí dlouhodobého týrání, nebo příkladů, kdy je agresivní útočník „obránce“ zavražděn mimo rámec nutné obrany. **Latentní oběť** je osoba, která byla vystavena viktimizaci, ale její případ nebyl zaznamenán, například oběti neodhalených trestných činů nebo neidentifikované oběti odhalených trestných činů. Mnoho latentních obětí je obětí násilí a násilného sexuálního chování v rodině, jako například násilí mezi partnery, rodiči a dětmi a násilného sexuálního chování mezi blízkými osobami, známými a příbuznými. Charakteristickým

rysem latentních obětí je, že disponují vysokou viktimností, což znamená, že vykazují více viktimogenních znaků, které vedou k opakovanému vystavení stejnému typu trestného činu. **Nepravá oběť**, která ve skutečnosti obětí není, ať už omylem nebo náhodou.

7.4.1 Senioři

Násilí vůči seniorům se převážně projevuje skrytými formami nezákonného nebo jinak označovaného protispolečenského jednání. Lze konstatovat, že existují určité podobnosti s násilím na dětech nebo jiných zranitelných skupinách, kteří nejsou schopni se dostatečně bránit. Nejde pouze o přímé odvracení násilí. Skrytá podoba této formy protispolečenského jednání obsahuje prvky záludnosti. Klíčovým faktorem je, že pachatel si vybírá vhodnou formu, díky čemuž oběť ani nepozná, že se stala obětí násilí. Téma násilí vůči seniorům zůstává stále aktuální a zajímá nejen odborníky, ale i vědeckou a výzkumnou komunitu. Je důležité sledovat násilí vůči starším lidem z kriminologického a trestně právního hlediska, zejména latentní formy násilí, které souvisí se zneužíváním oběti a její závislosti na majetkové úrovni. To může vést k dalšímu zneužívání a obecné bezmocnosti (Vykopalová et al., 2002).

Podle Mühlpachra (2019) je relativní bezbrannost hlavním důvodem, který způsobuje, že se senioři a také ostatní mladší invalidní osoby stávají oběťmi trestné činnosti. Bezbrannost je podle něj také důvod, proč se trestných činů vůči seniorům dopouštějí nejen **pachatelé antisociální** jednající bez ohledu na vhodnou příležitost, ale také **pachatelé asociální**, kteří využívají vhodných okamžiků, a také **pachatelé disociální**, ti se snaží využít náhodné situace.

Podle Mühlpachra (2019) prevence trestné činnosti vůči starým lidem zahrnuje:

- Obecně navození mravné, občansky odpovědné atmosféry a společenské kontroly citlivé k problematice seniorů a jejich ohrožení.
- Osvěta, přiměřená popularizace rizika trestné činnosti vůči seniorům bez nadměrného vyvolávání neklidu (nepřiměřeného omezování sociálních aktivit, nevycházení z domu) a bez inspirování potenciálních pachatelů.
- Pozornost geriatrických terénních profesionálních služeb i dobrovolných aktivit věnovaných nejen sociálnímu zaopatření, ale také osobní bezpečnosti ohrožených osob.

- Konkrétní poradenství (např. o signalizačních zařízeních, zabezpečení bytu apod.), které se může rozvíjet v rámci např. seniorských klubů a center.
- Situační prevence ovlivňující kriminogenní situace (95).

7.4.2 Děti

Pozice dětských obětí v trestním řízení je definována jako status zranitelných obětí dle zákona č. 45/2013 Sb., O obětech trestných činů (Policie České republiky, 2023). Násilné trestné činy spáchané na dětech by měly být vždy postihovány, zejména pokud se jedná o násilí v rodině. Toto agresivní jednání totiž může mít krátkodobé i dlouhodobé negativní důsledky na zdravý vývoj dítěte, a proto je třeba mu věnovat zvláštní pozornost. V tomto případě existuje nebezpečí vzniku budoucího násilného chování, závislostního chování a závažného kriminálního jednání. Dítě, které vyrůstá v prostředí, kde je násilí běžné, může tento model chování napodobit a začít se takto chovat ke svým sourozencům nebo vrstevníkům. Pro účinnou prevenci kriminality proti dětem a mládeži je důležité systematicky sbírat informace o obětech trestných činů, včetně dětí a mladých lidí, kteří jsou oběťmi v rodinném prostředí. Dále je důležité zkoumat problematiku násilí v rodině co nejdříve, ideálně ještě předtím, než se porušování práv dítěte ze strany dospělého stane trestným činem a výzkumně ověřovat souvislost mezi trestnou činností pachatelů a jejich možným týráním a zneužíváním v dětství (Novotný et al., 2004).

8 Formy kontroly násilné kriminality

Aktivity, které se zaměřují na plnění úkolů spojených s ochranou občanů před kriminalitou ve prospěch společnosti a státu, se často označují jako kontrola kriminality, a to jak v zahraničí, tak i u nás. Do kontroly kriminality jsou zahrnuty všechny společenské instituce, strategie a opatření, které mají za úkol zajistit soulad s pravidly stanovenými v trestním zákoně v oblasti chování. Kontrola kriminality zahrnuje udržování kriminality v přijatelných mezích, které, pokud by byly překročeny, by vedly k narušení běžného fungování společnosti. Kriminalita se kontroluje pomocí represivních (potlačení trestné činnosti) nebo preventivních (předcházení trestné činnosti) opatření (Svatoš, 2012).

8.1 Sociální kontrola násilné kriminality

Sociální kontrola zahrnuje ty prostředky, jimiž společnost ovlivňuje chování lidí a zajišťuje tak požadovanou shodu s normami chování v rámci dané společnosti. Je reagováno především na deviantní sociální chování a sociální kontrola je nedílnou součástí všech procesů sociálního začleňování. Působení sociální kontroly pomáhá překonávat rozpory, napětí a neshody mezi velkými společenstvími, menšími skupinami a jednotlivými členy. Konformita občanů v dané společnosti je zajištěna prostřednictvím sociální kontroly. Příklady prostředků sociální kontroly zahrnují náboženství, etiku, vzdělání, výchovu, právní řád i trestní právo. V tomto kontextu se potom mluví o trestněprávní sociální kontrole. Regulace chování vychází z předpokladu existence sociálních norem a pravidel a jejich důrazného uplatňování mezi členy společnosti (Válková et al., 2012).

8.1.1 Subjekty sociální kontroly

Sociální kontrola je vykonávána **formálními instancemi**, což znamená, že jejich působení je normativně upraveno a formalizováno. Příkladem takových subjektů jsou soudy a policie. V těchto institucích se klade důraz na vysokou úroveň profesionality a etiky při výkonu práce. Formální instituce provádějí externí dohled nad chováním členů společnosti, velmi odborným, přesně vymezeným a logicky odůvodněným způsobem. Kromě toho se sociální kontrola provádí **neformálními institucemi**, které nemají specifické pravomoci, přesně definované postupy a strukturované role při plnění dalších

funkcích (rodina, škola, výchovné poradenství a zájmové organizace). Neformální sociální kontrola chování jedince má vedle racionálního aspektu také důležitou složku emocionální, hodnotovou, zážitkovou a paternalistickou, kdy je hlavním cílem chránit, podporovat, pečovat a posilovat členy rodiny, žáky, studenty nebo klienty. Kontrola chování vychází z těchto aktivit a není primárním záměrem. Subjekty, které se podílejí na neformální sociální kontrole, nemají k dispozici donucovací sankce, nicméně, existují různé možnosti sankcí, které k dispozici mají (například napomenutí rodičů, školní poznámka) (Válková et al., 2012).

8.2 Trestní represe

Trestní represe lze považovat za prostředek kontroly kriminality a zároveň za nejintenzivnější formu státní reakce na sociálně nežádoucí chování. Podrobně je upravena v zákonech a podílejí se na ní všechny složky trestní justice, jako jsou soudy, státní zastupitelství, policie, vězeňská služba, Probační a mediační služba a další. Trestní represe lze také vnímat jako preventivní opatření (Svatoš, 2012).

Každá lidská společnost má svůj vlastní systém opatření pro situace, kdy jsou základní normy a hodnoty narušovány nebo nejsou dodržovány a je ohroženo její fungování či samotná existence. Toto platí i v případě pachatelů trestných činů, kteří svým jednáním porušují principy, zásady a hodnoty společnosti, standardy sociálního soužití a celkovou funkčnost společenského systému. Stanoviska ohledně sankcí a způsobů trestání, přístup k pachatelům trestné činnosti a způsobům zacházení s nimi vždy odrážejí kulturní a ekonomickou úroveň dané společnosti. V trestněprávním kontextu se trest řadí mezi opatření, jež stát využívá při výkonu svých pravomocí. Kromě prostředků ekonomických, kulturních, výchovných a politických a dalších opatření slouží trest jako jeden z nástrojů státního donucení. Cílem trestu je přispět ke kontrole kriminality, ochránit společnost před protiprávními jednáními, odradit od trestných činů namířených proti právům a svobodám občanů, zabránit opakovanému porušování zákonů, vychovávat pachatele v řádné občany, podporovat prosociální chování, napravit a zároveň vzdělávat pachatele a výchovně působit na ostatní členy společnosti. Trest samotný vždy musí sloužit pouze jako prostředek, kterým se společnost brání proti páčání trestných činů (Válková et al., 2012). Podle Svatoše (2012, s. 79) se trestem rozumí „zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest, právní následek činu, na němž lpí vina,

spočívá v právní újmě, a ta je pachatelem činu pociťována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako taková přijímána.“

8.3 Prevence

Prevence kriminality je vědecky podložené, záměrné, cílevědomé, plánované a koordinované úsilí zaměřené na příčiny a faktory kriminality s cílem je odstranit, nebo alespoň částečně eliminovat jejich negativní dopady prostřednictvím vhodného výběru metod a forem, a zároveň podporovat vytváření podmínek, které brání vzniku trestné činnosti (Staňková et al., 2014).

Svatoš (2012) vystihuje význam pojmu prevence následovně:

- je vedle trestní represe druhou formou kontroly kriminality,
- je soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jeho zmenšení,
- jde o působení na faktory kriminality, na příležitosti k páčání kriminality, na podněty k páčání kriminality, na potenciální pachatele, na potenciální oběti,
- jde o vytváření zábran proti páčání trestných činů (87).

8.3.1 Subjekty a objekty prevence

Veškeré činnosti zaměřené na prevenci kriminality jsou koncipovány tak, aby účinnými postupy, vhodnými formami a prostředky efektivně ovlivňovaly objekty prevence kriminality. **Objekty prevence** můžeme rozdělit na základě toho, na co nebo na koho jsou zaměřené preventivní aktivity. Je také zohledněno, zda se jedná o (Vichlenda & Krček, 2011):

Faktory a podmínky kriminality v sociálním prostředí

Koncept prevence se soustředí na ovlivňování rizikových faktorů v sociálním prostředí, v rámci sociální makrostruktury, mezostruktury a mikrostruktury. Jedná se o rozličná ekonomická a legislativní opatření, monitorování a reagování na situaci v oblasti sociálního zabezpečení, pracovního trhu, zdravotního stavu populace, rozvoje vzdělání a kultury. Zahrnujeme sem také iniciativy zaměřené na ovlivňování rizikového sociálního prostředí menších skupin obyvatelstva až po základní jednotku společnosti – rodinu. Legislativní opatření umožňují státním orgánům v určitých specifických situacích

zasáhnout do rodinného prostředí s cílem zabezpečit výchovu dítěte, pokud je výchova v jeho původním rodinném prostředí ohrožena. Hlavním zaměřením preventivního působení je identifikace příčin a faktorů, které přispívají ke vzniku kriminality a s ní souvisejících sociálně patologických jevů. Samozřejmě, že sem spadají všechny další kriminogenní faktory, včetně kriminogenní situace. V závislosti na povaze a projevech těchto prvků se pak určuje odpovídající obsah preventivních aktivit a zaměření konkrétních opatření.

Pachatelé a oběti

Objektem preventivního působení je pochopitelně také člověk. V obecném smyslu se prevence soustředí na každého člověka jako na člena společnosti, bez ohledu na to, zda má, nebo nemá kriminální minulost. Mnoho preventivních programů se soustředí na potenciální pachatele či na lidi, kteří nejsou společensky přizpůsobiví a neintegrování, rizikové jedince, osoby závislé na drogách, bezdomovce, skupiny mladých lidí se sklony k trestné činnosti a podobně. Značná část preventivních opatření se ovšem také zaměřuje na pachatele trestného činu. Jednotlivé formy a prostředky preventivního působení jsou použity v závislosti na tom, zda se jedná o jedince, který byl odsouzen poprvé, nebo o recidivistu a také na povaze trestného činu, který byl spáchán. Při výběru preventivních opatření a prostředků by se měly zohlednit i faktory jako je věk pachatele, jeho pohlaví, etnika a další. Objekty prevence jsou samozřejmě také oběti a potenciální oběti kriminality. Preventivní opatření se soustředí zejména na vzdělávací, výchovné a osvětové aktivity, stejně jako na ochranu oběti a minimalizaci negativních dopadů trestného činu.

Do preventivních aktivit jsou také zapojeny i **subjekty preventivního působení**. Prevence kriminality už není pouze v rukou orgánů činných v trestním řízení, ale zapojují se do ní jak státní instituce působící v oblasti sociální kontroly, tak i nestátní instituce, různá zájmová a politická sdružení občanů, církve, soukromoprávní instituce a další. V našem prostředí mají zvláštní úlohu místní zastupitelství (statutární města, obce s rozšířenou působností a pověřené obce). Tyto orgány přebírají stále větší část zodpovědnosti při zabezpečování vnitřní stability a veřejného pořádku. V této souvislosti má pro ně prevence kriminality primární význam. Toto odpovídá globálnímu trendu, kdy ve vyspělých demokratických zemích dochází k decentralizaci, tedy přenosu stále větších

pravomocí v oblasti veřejné správy na místní samosprávu. S ohledem na různorodost subjektů, které se věnují preventivnímu působení, je vhodné zajistit koordinaci jejich činností tak, aby nedocházelo ke zbytečnému dublování nebo nedostatku v některých oblastech. Nicméně, nejde o vytvoření speciálního řídicího orgánu či systému, ale spíše o dohodnutí a účelné stanovení aktivit jednotlivých subjektů prevence tak, aby byly co nejúčinněji využity prostředky, formy a metody. Přesto je ale plně respektována jejich nezávislost a rovnoprávnost, navzájem si subjekty nejsou podřízeny ani nadřízeny. V oblasti prevence kriminality hraje Policie ČR zcela specifickou roli a je nezbytnou součástí ochrany před kriminalitou. Moderní demokratické země nemohou mít policii, která se zaměřuje pouze na represivní opatření, naopak důležitost preventivních opatření policie stále roste (Vichlenda, Krček, 2011).

8.3.2 Třídění prevence

Prevence násilné kriminality má své specifické charakteristiky, které jsou odvozeny od její podstaty. Násilná kriminalita je také velmi různorodá, zahrnující mnoho motivů, typů pachatelů, různé typy obětí a prostředí, kde se násilné činy odehrávají. Prevenci lze obecně rozdělit podle zaměření na sociální, situační a viktimizační, nebo podle fáze jako primární, sekundární a terciální. První uvedená kategorizace rozlišuje prevenci na cíle prevenčního působení a zaměřuje se buď na pachatele trestné činnosti, situace, kdy je trestný čin spáchán nebo na možné oběti trestného činu. Druhým kritériem rozlišení prevence je fáze vývoje trestného jednání, resp. rozsah jeho působení – **primární prevence** se zaměřuje na celou společnost a na všechny osoby, které nemají s kriminalitou žádné zkušenosti. **Sekundární prevence** se zaměřuje na potenciální pachatele nebo oběti trestného činu, kteří často vykazují znaky kriminogenních faktorů, s cílem předejít samotnému spáchání trestného činu. **Terciální prevence** se soustředí na zabránění dalšího trestného jednání pachatele či dalšího viktimizování oběti. Je zaměřena na prevenci recidivy a opakované viktimizace (Staňková et al., 2014).

Následující text se zabývá prevencí násilné kriminality z hlediska sociálního, situačního a viktimologického přístupu.

Sociální prevence je zaměřena na osobu pachatele a aktivně pracuje na jeho integraci do společnosti. Zohledňuje změny faktorů, které vedou k výskytu kriminality, a snaží se eliminovat nepříznivé společenské a ekonomické podmínky. Sociální prevence je

nejrozsáhlejší a zaměřuje se na sociální kriminogenní faktory, jako jsou prostituce, závislost na alkoholu a jiných látkách, nezaměstnanost, chudoba a negativní vliv médií a jejich potenciální kriminální dopady (například glorifikace zločinců). Dále se zabývá otázkami prevence kriminality a sociální adaptace v rámci rodiny, školy, sociálních služeb a dalších institucí (Svatoš, 2012). Staňková et al. (2014) k sociální prevenci dodávají, že na základě poznatků o faktorech přispívajících k trestné činnosti se sociální prevence snaží upravit podmínky, ve kterých se jedinci nacházejí tak, aby se minimalizovalo riziko, že se stanou pachatelem trestného činu. Konkrétně u násilné kriminality lze ovlivnit určité faktory, jež ji podporují, nicméně se jedná o velmi složitou formu prevence vyžadující dlouhodobé úsilí, přináší velmi pomalé výsledky. Násilná kriminalita bývá spojována s nesprávnou a nedostatečnou výchovou v rodině, užíváním alkoholu a dalších návykových látek, narůstající tolerancí násilí v médiích a společnosti a také s psychickými poruchami. Z toho vyplývají možné preventivní metody, které mohou pomoci v boji proti násilné kriminalitě.

Situační prevence je dle Svatoše (2012, s. 88) „orientovaná na samotný trestný čin, zločin chápe jako produkt motivace a příležitosti a je zaměřena na kriminogenní situace.“ Cílem situační prevence je ztížit spáchání trestného činu a případně rychle identifikovat pachatele. Tato strategie vychází z poznatku, že pachatel zvažuje situaci a využívá vhodné příležitosti k provedení trestného činu. V takových situacích lze alespoň částečně snížit násilnou kriminalitu prostřednictvím vhodných opatření. Navzdory skutečnosti, že většina násilné kriminality je spáchána v důsledku afektu, tedy bez předchozího zvažování situace, existuje možnost přijmout vhodná situační opatření a zabránit tak spáchání trestného činu nebo alespoň odhalit a usvědčit pachatele (Staňková et al., 2014). Dianiška et al. (2009) tvrdí, že situační prevence na rozdíl od prevence sociální se soustředí na kriminogenní situace a její provádění je levnější, praktičtější, rychlejší a efektivnější. Navíc jsou její výsledky okamžitě ověřitelné, avšak pouze krátkodobé. Krátkodobost výsledků vede k přesunu aktivit na jiná místa a k nárůstu kriminality. Zákonitosti násilné kriminality se podle Staňkové et al. (2014) odlišují v závislosti na konkrétních trestných činech. Pro situační prevenci tzv. „pouličních“ deliktů, jako jsou znásilnění, sexuální obtěžování, loupežné vraždy, loupeže a další, lze použít různá opatření. Mezi vhodná opatření by mohlo patřit osvětlení

nebezpečných oblastí, umístění policejní stanice poblíž rizikových míst, zavedení hlídek v parcích, odstranění podchodů a zákoutí, které by mohl pachatel využít k útoku.

Viktimologická prevence je typem specifické prevence kriminality, která se snaží zabránit tomu, aby se jedinec stal obětí trestného činu (Dianiška et al., 2009). Podle Svatoše (2012) se viktimologická prevence zaměřuje na osoby s vysokou mírou zranitelnosti, mezi které patří senioři, děti, nezletilé dívky a ženy. Staňková et al. (2014, s. 58) zdůrazňuje, že klíčovým faktorem viktimologické prevence je „informovanost a proškolení obětí v zabránění vzniku kriminogenních situací, jednání v takové situaci, pokud se do ní dostanou, a také následná péče o oběť po násilném útoku“. Do viktimologické prevence by mělo být zahrnuto i informování veřejnosti o aktuálních problémech kriminality, jako například o pohybu nebezpečných osob v určitých oblastech. Nicméně toto může být problematické, protože tyto informace mohou u veřejnosti vyvolat nežádoucí paniku. Proto je nutné pečlivě zvážit, kdy je vhodné sdělit veřejnosti tyto informace a upozornit ji na možné nebezpečí. Ani dokonale obezřetným chováním oběti není zaručeno, že se nestane obětí násilného trestného činu. Přesto je důležité informovat veřejnost o tom, jakým způsobem se vyhnout riziku viktimizace a adekvátně reagovat, v případě, že dojde k útoku. V neposlední řadě je důležité zajistit péči o oběť po násilném útoku, což je klíčové viktimologické opatření. K tomuto účelu mohou být využiti odborně vyškolení lékaři, psychologové, psychiatři, pracovníci neziskových organizací zaměřující se na pomoc obětem a také policisté se specializací v této oblasti (Staňková et al., 2014).

8.3.3 Evropská síť prevence kriminality

Evropská síť prevence kriminality (European Crime Prevention Network, EUCPN) je mezinárodní platforma působící od roku 2001, která se soustředí na spolupráci v oblasti prevence kriminálního jednání a výměnu dobré praxe. Česká republika se připojila k EUCPN v den, kdy se stala členem Evropské unie v roce 2004. Českou republiku v Radě EUCPN jako národní reprezentant zastupuje zaměstnanec odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra a je zastoupen příslušníkem Policie ČR. Kromě národních reprezentantů je součástí Rady EUCPN také předseda a výkonný výbor.

Nástrojem sdílení dobré praxe v oblasti prevence kriminality na evropské úrovni slouží Evropská cena prevence kriminality, kterou každoročně uděluje EUCPN během

Konference dobré praxe, jež se tradičně koná na území předsedající země v daném roce v 2. pololetí.

Hlavní úkoly EUCPN:

- Sloužit jako referenční bod pro cílové skupiny sítě.
- Rozšiřovat kvalitativní povědomí o prevenci kriminality.
- Podporovat činnosti pro snižování kriminality na celostátní i regionální úrovni.
- Přispívat a posilovat politiku a strategii Evropské unie v oblasti prevence kriminality a podporovat různé aspekty prevence kriminality na evropské úrovni s ohledem na klíčové priority Evropské unie.

Cílové skupiny EUCPN jsou:

- Odborníci a političtí činitelé na lokální úrovni.
- Odborníci a političtí činitelé na úrovni celého státu.
- Relevantní evropské a mezinárodní agentury, sdružení, pracovní týmy apod.
(Prevence kriminality ve světě) (Prevence kriminality ve světě, 2023).

Evropská cena prevence kriminality 2022

V roce 2022 se stal vítězným projektem **švédský projekt „Risk Reduction Intervention“** (Intervence ke snížení rizika). Tento projekt se zaměřuje na způsob motivace pachatelů k zastavení trestné činnosti a současně propojuje a hodnotí individuální rizika, rozhovory s pachateli a ochranu obětí. Na druhém místě se umístil **nizozemský projekt „HackShield Future Cyber Heroes“**. HackShield je edukační hra, která vzdělává děti v rozmezí věku od osmi do dvanácti let o tom, jak ochránit sebe a své okolí před riziky, která přináší online svět. Třetí místo obsadil **dánský projekt „Systematic Forensic Medical Screening of Children in Cases of Suspected Physical Violence“** (Systematický forenzní lékařský screening dětí v případech podezření na fyzické násilí). Jde o inovativní a komplexní metodu, jež umožňuje poskytnout všem dětem po výsledku okamžitou forenzní lékařskou prohlídku (Prevence kriminality, 2023).

Česká republika a národní kolo Evropské ceny prevence kriminality 2022

Od července do prosince roku 2022 působila Česká republika jako předsedající země EUCPN a jako hlavní téma v oblasti prevence kriminality si zvolila oběti, které patří do rizikové skupiny a jsou zvláště zranitelné (například senioři, děti a oběti sexuálního násilí).

Cílem českého předsednictví v Radě EU byla výměna zkušeností a osvědčených postupů, zejména v oblastech včasného odhalování obětí trestných činů, prevence jejich sekundární a opakované viktimizace a zvýšení motivace k oznamování trestných činů a snížení latence kriminality. Českou republiku úspěšně reprezentoval **projekt Bright Sky CZ**. Tento projekt je bezpečný a snadno použitelný nástroj, který se zabývá domácím násilím, a poskytuje praktickou pomoc a informace o tom, jak domácí násilí rozpoznat a jak na něj správně reagovat. Využívá data o poloze mobilního telefonu a umožňuje poskytnout nejbližše dostupnou bezplatnou profesionální pomoc nebo další služby pro osoby, které se staly obětí domácího násilí. Doporučení a informace ale najdou i ti, kteří chtějí pomoci někomu ze svých blízkých. Mobilní aplikaci Bright Sky, která je spojená s tímto projektem, provozuje Nadace Vodafone v 11 různých zemích. Na projektu se v České republice intenzivně podílely rovněž odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra a Policie ČR. Projekt „**POL POINT – asistovaná digitální služba**“ se umístil na druhém místě a byl realizován Krajským ředitelstvím policie Středočeského kraje a hlavním záměrem tohoto projektu je minimalizovat sekundární viktimizaci u zvláště zranitelných obětí během celého trestního řízení a posílit ochranu obětí trestných činů. Ochrana obětí trestných činů spočívá v tom, že se jim poskytuje ochrana před druhotnou újmou, která může vzniknout v důsledku obavy z policejního přístupu nebo negativnímu vnímání samotného soudního procesu. Projekt s názvem „**Maják – cesta bezpečí**“, který je realizován organizací Dětský úsvit, z.s., získal třetí místo. Projekt se zaměřuje na děti od 8 let a snaží se je naučit důležitým hodnotám, jako je spolupráce, sounáležitost, pomoc, empatie, ale i statečnost, poctivost, tolerance, uznání a úcta. Děti jsou nejzranitelnějšími oběťmi, protože nejsou schopny se samy bránit a chránit. Je tedy důležité poskytnout jim včasnou pomoc, aby se ještě dalo zabránit nevratnému poškození. Hlavním principem je neubližovat sobě ani druhým, umět se správně postavit proti nespravedlnosti, bránit sebe i druhé a zastat se bezbranných (Prevence kriminality, 2023).

9 Sociální pedagogika jako forma kontroly násilné kriminality

9.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika a její zaměření

Svatoš (2012, s. 21) uvádí, že „pedagogika, zvláště pak její část zabývající se možnostmi výchovného ovlivňování sociálně odchylného až škodlivého chování se s kriminologií v některých směrech prolíná, resp. na sebe vzájemně navazují.“ Svatoš (2012) dále poukazuje na význam pedagogických poznatků v oblasti výkonu trestu, které mohou přímo regulovat kriminální chování, a tím i podpořit kriminologický výzkum a rozšířit tak penologickou složku kriminologie. Po zjištění, jaká je spojitost mezi pedagogikou a kriminologií, můžeme přejít k oblasti sociální pedagogiky. „Sociální pedagogika se zrodila na základě setkání sociologie a pedagogiky, z obou vědeckých disciplín čerpá inspiraci, na jejímž základě stanovuje cíle, obsah, metody“ (Procházka, 2012, s. 63). Podle Krause (2014) je sociální pedagogika z celé řady sociologických oborů nejbližší k sociologii výchovy. Sociologie výchovy bývá považována za teoreticky orientovanou, zatímco sociální pedagogika se vyznačuje praktickými uplatněními. Sociologie výchovy se zabývá výchovou v obecnějších společenských souvislostech a na úrovni celé společnosti, zatímco sociální pedagogika se zaměřuje na vztahy mezi výchovou a společenským životem převážně na mikroúrovni. Plnění cílů sociální pedagogiky podle Procházky (2012) spočívá na multidisciplinárním přístupu, který vychází z pozice této vědní oblasti jako hraniční disciplíny a využívá také propojení s dalšími společenskovědními obory. Své argumenty opírá o sociální analýzy fungování společnosti a hledání podstaty obecného pojmu „sociální“. Zároveň také využívá svého porozumění výchovné podstatě a náhledů na možnosti a omezení výchovného působení. Mezi klíčové oblasti zájmu sociální pedagogiky se řadí široké spektrum společenských problémů, jako jsou problémy spojené s rodinou a mateřstvím, péče o děti v náhradních rodinách a problematika zneužívání, zanedbávání a týrání dětí. Dalšími oblastmi zájmu sociální pedagogiky jsou různé sociální deviace, mezi něž se řadí například kriminalita a agresivita mládeže, závislost na drogách, prostituce a pornografie dětí. Kromě toho také věnuje pozornost otázkám resocializace a reedukace trestaných osob a dalším souvisejícím problémům. Tento postoj představuje úzké pojetí sociální pedagogiky, které se orientuje především na rizikové skupiny a na společensky podmíněné projevy rizikového chování (Procházka, 2012).

Sociální pedagogika v užším a širším pojetí (Procházka, 2012):

Užší pojetí spojuje sociální pedagogiku s tématem tzv. sociálně patologických jevů a s jednotlivci nebo skupinami, kteří jsou z tohoto hlediska pro společnost rizikem. Pozornost je tedy zaměřena na společenské problémy, které souvisejí s nedostatkem finančních prostředků, nezaměstnaností, sociálním vyloučením, sociálními deviacemi a dalšími podobnými jevy. Úkolem sociální pedagogiky je pomoci těmto skupinám a jedincům, a rovněž nalézt výchovné metody, které je povedou k nezávislosti a svépomoci. Vzhledem k těmto okolnostem se sociální pedagog uplatní zejména v oblastech primární prevence.

Širší pojetí považuje sociální pedagogiku za obor s multidisciplinárním přístupem, který se zaměřuje na celou populaci. Cílem sociální pedagogiky v širším pojetí je najít naprostou rovnováhu mezi individuálním a společenským. Obsahem je hledání metod usnadňující proces enkulturace a socializace, poskytování podpory při vytváření optimálního životního stylu jak pro ohroženou, tak i pro zdravou populaci. Nejde tedy jen o eliminaci nepříznivých projevů společenského a individuálního chování, ale také hlavně o posilování pozitivních aspektů životního stylu, a to skrze výchovu a vzdělávání.

9.1.1 Model sociálního pedagoga

Sociální pedagogika je řazena mezi pomáhající profese a zásadní je její humanistická perspektiva, neboť se zaměřuje na pomoc druhým a respektování individuálních potřeb klientů. Rozsah působnosti sociálního pedagoga je velmi proměnlivý, a to může být příčinou, proč je komplikované nalézt sjednocený postoj, který by přesně a jasně vystihl práci sociálního pedagoga v dnešní společnosti. Nicméně existují společné funkční rysy specifické pro tuto profesi. Hlavními funkcemi sociálního pedagoga jsou především funkce integrační a funkce rozvojová. **Funkce integrační** se soustředí na defenzivní nebo statický prvek a odráží schopnost sociálního pedagoga zastavit a oslabit sociální problémy jedince a poskytnout mu odbornou pomoc nebo podporu. Na druhé straně **funkce rozvojová** se zaměřuje především na prevenci a primární prevenci a prakticky se týká celé populace. Cílem této funkce je nejlepší zajištění podmínek pro realizaci ideálního způsobu života a kvalitní využití volného času (Procházka, 2012).

Procházka (2012) uvádí pět oblastí kompetencí sociálního pedagoga:

1. Kompetence výchovně vzdělávací

Sociální pedagog je odborníkem, který je disponuje schopností zapojit se do oblastí výchovy, osobního rozvoje a vzdělávání. Pro úspěšné vykonávání jeho profese je nezbytné, aby porozuměl zákonitostem výchovného procesu, byl schopen analyzovat charakteristiky prostředí, které mají vliv na formování osobnosti, vnímal různorodost metod výchovy a byl schopen těchto znalostí využít v praxi.

2. Kompetence poradenská

Sociální pedagog umí vybrat adekvátní poradenský přístup, efektivně vést dialog a společně s klientem nalézt optimální řešení jeho situace. Tato dovednost se projevuje v schopnosti připravit setkání s klientem, zahájit rozhovor s klientem, diskutovat o klientově problému a společně s klientem připravit řešení daného problému.

3. Kompetence preventivní

Uplatnění sociálního pedagoga zasahuje do oblasti primární a sekundární prevence. V primární prevenci se sociální pedagog snaží prostřednictvím různých aktivit podporovat optimální rozvoj jedince a sociálních skupin. V oblasti sekundární prevence se sociální pedagog zabývá jednotlivci nebo skupinami projevující rizikové chování.

4. Kompetence manažerská

Tato kompetence je nutná pro efektivní poskytování a koordinaci pomoci pro ty, kteří ji potřebují. Sociální pedagog by měl být schopen spolupracovat s ostatními odborníky a institucemi, organizovat práci svou i svých kolegů.

5. Kompetence reedukační (převýchovná)

Sociální pedagog disponuje schopností stát se oporou pro jednotlivce a dokáže účinně zasáhnout a poskytnout cílenou pomoc. V praxi snadno rozpoznává odchylky od normy a je schopen včas zahájit intervenci, přičemž by měl uplatňovat zejména nepřímé výchovné metody, založené na principech podpory a pomoci, neboť se považují za účinnější než přímé výchovné metody.

Z výše uvedeného vyplývá, že sociální pedagogika má primární význam v prevenci násilné kriminality, neboť ovlivňuje výchovné faktory, které mohou mít dopad na

budoucí agresivní chování. Kromě toho pomáhá opětovně začlenit již vyloučené jedince do společnosti a resocializovat rizikové skupiny.

9.2 Sociologické pojetí kriminality

Sociologie je označována jako věda zabývající se společností, její strukturou, formami, sociálními skupinami, interakcemi a dalšími jevy, které jsou také předmětem většího či menšího zájmu kriminologie. Kriminalita je rozsáhlým společenským jevem, který je trvale ovlivňován sociálními faktory, buď kriminogenními nebo antikriminogenními. V tomto směru sociologie poskytuje cenné poznatky kriminologii ohledně sociálních faktorů, které mohou podporovat, zrychlovat nebo naopak utlumovat kriminalitu. Na druhou stranu, kriminologie přináší empirické poznatky, které jsou součástí sociologických teorií, jako například sociální patologie (Svatoš, 2012).

10 Vymezení významných patologických jevů společnosti korespondujících s násilnou kriminalitou

10.1 Patologický jev společnosti

Podle Fischera a Škody (2014) deviantní a patologické chování vzniká v souvislosti s interakcí se společností. Je zcela evidentní, že vznik tohoto chování je ovlivněn faktory společenského charakteru. Nicméně, existuje také otázka individuality jedince, který takové chování projevuje. Sociální patologické jevy vlastně vznikají v důsledku působení různých biopsychosociálních faktorů, které mezi sebou interagují v daném čase. Příčiny vzniku sociálních patologických jevů můžeme proto označit jako multifaktoriální.

Teorie o příčinách sociální deviace a patologie (Fischer & Škoda, 2014):

1. Teorie, jež předpokládá přítomnost určitých typů jedinců (kinds of people theory), kteří projevují sklony k nekonvenčnímu chování.
2. Teorie situační předpokládá, že určité sociální situace mohou vést k výskytu a rozvoji sociální deviace. Takové jednání může v podstatě vykazovat kdokoli.
3. Teorie konjunktivní spojuje oba předchozí přístupy. Základem této teorie je skutečnost, že v určitých situacích se určitý typ lidí bude chovat specifickým způsobem (Fischer & Škoda, 2014).

Sociálně patologické teorie se obvykle zakládají na předpokladu, že v rámci společnosti existují trvalé strukturální nedostatky, které ovlivňují členy společnosti různými a nerovnoměrnými způsoby. Během dvacátého století byly označovány za sociálně nežádoucí jevy sebevražda, závislost na alkoholu, prostituce, rozpad manželství, nezaměstnanost a válečné konflikty. Postupem času se přidaly další problémy, jako jsou drogové závislosti, široká škála závislostí, násilí, agresivita a extremismus, který se v současné době řadí mezi největší hrozby. Bohužel existuje riziko, že lidé rezignují na jejich řešení nebo eliminaci. Sociálně patologické jevy vykazují všechny charakteristiky sociálních jevů, včetně jejich nadindividuální povahy. To znamená, že existují nezávisle na subjektivním uvědomění jednotlivce. Sociální patologie je termín pro nezdravé, neobvyklé a obecně nežádoucí společenské jevy, které představují hrozbu pro

společnost. Nicméně, hlavním účelem pojmu sociální patologie je také zkoumání příčin vedoucích ke vzniku a existenci těchto jevů (Mühlpachr, 2008).

10.1.1 Prostituce

Prostituci lze charakterizovat jako sexuální aktivity, při kterých dochází ke střídání partnerů (promiskuitě) za úplatu. Tento jev bývá často spojován s dalšími sociálními problémy, jako jsou obchodování s lidmi, kuplířství nebo násilí. Prostituce doprovází společnost po celou dobu její historie a bezpochyby existovala v různých podobách i na území naší země (Kraus, 2014). Urban a Dubský (2008, s. 137) uvádějí, že v České republice je „uplatňován aboliční přístup – stát neřeší problém prostituce jako takové, ale zaměřuje se na postih jevů, které ji doprovázejí (např. kuplířství, obchodování se ženami)“. Podle Krause (2014) je vážným jevem skutečnost, že kromě dospělých prostitutek se v této oblasti vyskytuje vysoké procento mladistvých a dětí. Nezletilí, kteří se věnují prostituci, jsou často spojováni se školním neúspěchem, trestnými činy, stejně jako s předčasným mateřstvím, přerušením rodinných vztahů a podobně.

Kraus (2014) vymezuje druhy prostituce podle místa, kde je provozována:

- Prostituce veřejně provozovaná ve specializovaných zařízeních. V České republice se tento jev vyskytuje v různých erotických klubech, salónech pro erotické masáže a podobných zařízeních.
- Prostituce pouliční spočívá v tom, že si prostitutka sama hledá zákazníky a je chráněna svým „pasákem“.
- Prostituce v barech a hotelích, kde se využívá velké mobility hostů a v získávání klientů pomáhá alkohol.
- Zvláštní skupinou jsou nazývány tzv. „call girls“, často se jedná o dámy z vyšších společenských vrstev s vysokoškolským vzděláním, které si většinou chtějí zpestřit svůj život.
- Nejčastější formou je prostituce heterosexuálního charakteru. Je ovšem nutné věnovat zvláštní pozornost rozšiřující se homosexuální prostituci chlapců, kteří, ačkoli nejsou homosexuálně orientováni, považují prostituci za výhodný zdroj příjmů.

Jako nejzávažnější následek prostituce lze označit šíření sexuálně přenosných nemocí a dalších infekčních onemocnění, včetně viru HIV/AIDS. Vzhledem k tomu, že v naší zemi neexistuje žádná registrace, která by vyžadovala povinné lékařské prohlídky a prostitutky obvykle nezohledňují zdravotní stav svých klientů a nepoužívají žádnou formu ochrany, dochází k šíření pohlavně přenosných nemocí a také se zvyšuje riziko šíření AIDS. Jako další závažný důsledek prostituce je mravní ohrožení dětí, kdy dochází k ohrožení morálky a narušování etických zásad. Mravní ohrožení dětí nastává zejména tehdy, když se samy zapojují do prostituce z různých důvodů (například pod nátlakem rodičů) (Kraus, 2014).

Vzhledem k tomu, že prostitutky se často, a ne vždy vlastní vinou, dostávají do velmi obtížných situací, kdy jsou vystaveny násilí a týrání, existují v naší zemi organizace, které jim nabízejí pomoc. Jako příklad můžeme uvést občanské sdružení „La Strada“, založené v roce 1995, to poskytuje sociální podporu a preventivní činnosti. Dalším příkladem může být Rozkoš bez rizika, které rovněž nabízí terapii a provádí prevenci (Kraus, 2014).

Pokud se zaměříme na historii, jak uvádí Girtler (2001, str. 105), prostituce je „zvláštní kultura, v níž prostitutka pracuje i žije jako žena. Sama sebe přitom chápe jako poskytovatelku důležitých služeb.“ Charakteristickým rysem kultury prostitutek a jejich pasáků je specifický způsob života, vlastní jazyk a množství symbolů, které se vyvinuly během dlouhé historického procesu. Prostituce jako kulturní fenomén má relativně krátkou historii, protože podle historických pramenů se tento jev objevil až s rozvojem měst. Teprve města totiž poprvé poskytla prostor pro anonymitu, jež umožnila setkání mezi zákazníkem a prostitutkou. Prostituci nenajdeme v sedláckých kulturách. Nicméně sexuální vykořisťování děveček nebo otrokyň bylo běžné, ale není to totéž jako prostituce. Pro naši evropskou historii jsou klíčová díla starověkých Řeků, jako byli Homér, Hérodotos a další. Starověcí Řekové znali prostituci v celé její různorodosti. Bohyni lásky Afrodíté byly zasvěcovány chrámy, kde se prostitutky věnovaly svému řemeslu. I když prostitutky nebyly vysoko ceněny, byly neodmyslitelnou součástí řecké společnosti (Girtler, 2001).

10.1.2 Nealkoholová toxikomanie

Vznik závislosti na nealkoholových látkách může být popsán jako komplexní proces změn v somatické, psychické a sociální oblasti. Většinou se nevyskytuje náhle, ale probíhá v

několika po sobě jdoucích fázích. Rozvoj závislosti se obvykle vyskytuje mnohem rychleji než u alkoholu (Fischer & Škoda, 2014).

Jednotlivá stadia vývoje závislosti podle Fischera a Škody (2014):

1. stadium (experimentální)

Příležitostné užití drogy přináší pro jedince příjemné, dosud neznámé zážitky, negativní účinky nejsou patrné, což znamená, že jedinec případná varování ignoruje, droga mu umožňuje uniknout z reality kdykoli to potřebuje. Školu, práci a další problémy zvládá dokonce ještě lépe než dříve. Navíc může ještě úspěšně skrýt své experimenty před nejbližšími lidmi, kteří mohou považovat původní změny jako zlepšení, například snížení obezity. Pokud se v této fázi podaří jedince podchytit, existuje vysoká pravděpodobnost, že se mu podaří opustit užívání omamných látek. Mnozí lidé v této fázi přestávají užívat drogy (hledají jiné způsoby, jak uspokojit své potřeby a řešit nepříjemné situace, a často se motivují lidmi, kteří jsou v pozdějších fázích závislosti).

2. stadium (příležitostné užívání)

Jedinec zjišťuje, že užívání drogy mu pomáhá zvládat osobní a sociální krizové situace nebo nudu. V této fázi není zatím závislý na látce a konzumace je často skrývána kvůli stigmatizaci. Jedinec si uvědomuje nesprávnost takového chování a stále mu záleží na svém společenském okolí, své pracovní pozici a svých blízkých.

3. stadium (pravidelné užívání)

V této fázi již osoba užívá drogu stále častěji a popírá rizika s tím spojená. Začíná být lhostejná k věcem, které se netýkají drogy, a postupně se tato lhostejnost prohlubuje. Ztrácí zájem o okolí, což vede ke ztrátě zaměstnání, rozpadu rodiny a přerušení kontaktu s blízkými. Její blízké okolí a společnost tvoří pouze lidé, kteří též propadli závislosti na drogách.

4. stadium (návyk)

V této fázi neexistuje žádná jiná motivace než touha po droze. Sociální vazby jsou omezené pouze na případnou partu narkomanů. Změny v oblasti tělesného, duševního a sociálního zdraví jsou velmi vážné a projevují se okamžitě. Často dochází k poškození

zdraví, poškození CNS, vnitřních orgánů a snížení imunity kvůli nedostatku hygieny. To může vést k hepatitidě (zejména typu C) a HIV.

Drogy lze dle rizikovitosti rozdělit na dvě skupiny: měkké (lehké) a tvrdé (těžké). Měkké drogy mohou být konzumovány v určitých intervalech a v přiměřeném množství bez rizika vzniku nekontrolovatelné závislosti nebo jiných negativních následků. Tyto drogy mohou vyvolat psychickou závislost, ale fyzická závislost se obvykle nevyvíjí (například konopné produkty nebo LSD). Na hranici mezi měkkými a tvrdými drogami se nachází alkohol, jehož nadměrná konzumace může vést až k fyzické závislosti a k poškození některých tělesných orgánů. Mezi tvrdé drogy, které mohou vyvolat jak psychickou, tak fyzickou závislost, řadíme heroin a kokain. Tyto látky vedle psychické a fyzické závislosti mají také negativní dopady na společnost (Válková et al., 2012).

Pokud jde o propojení toxikomanie a kriminality, Válková et al. (2012) se dále vyjadřuje, že až do počátku sedmdesátých let nebylo zcela zřejmé, zda existuje nějaká souvislost mezi toxikomanií a kriminalitou. Kvůli omezeným možnostem prokazování trestného jednání pod vlivem drog a nedostatku technologií pro detekci těchto látek v lidském těle nebyla toxikomanie sledována jako příčina kriminality a její podíl nebyl znám. V současné době není možné ignorovat skutečnost, že lidé závislí na drogách páchají společensky nebezpečné činy. Tyto činy jsou spojeny nejen s užíváním drog, ale také s individuálními sklony k trestnému jednání, přičemž rozsah této kriminality je velmi rozmanitý. Na základě charakteru vztahu mezi trestným činem a užíváním drog lze klasifikovat delikty do pěti kategorií: drogové delikty v užším smyslu, drogové delikty v širším smyslu, trestné činy spáchané za účelem získání drogy, trestné činy spáchané pod vlivem drogy a trestné činy páchané na toxikomanech.

10.1.3 Extremismus

Většinou se extremismus vnímá jako jakékoli myšlenkové směřování nebo činnost, které se staví proti současnému politickému uspořádání jako celku a snaží se ho zničit s cílem nahradit ho vlastní alternativou. Obvykle se o této alternativě spekuluje, že bude demokratická, autoritářská a povede k porušování lidských práv. Lidé, kteří nechápou smysl své existence, se často uchylují k extrémistickým skupinám, partám nebo společnostem. Jedinec, jenž se cítí odtržen od společnosti, nachází v přítomnosti skupiny oporu a sílu a je doloženo, že jeho jednání může být v mnoha případech nebezpečné.

Mladí extremisté bývají často agresivnější, zapálenější a mohou mít sklony k militarismu a podobným jevům. Z hlediska sociologie je extremismus spojen s určitým rizikovým chováním, které vytvářejí více či méně organizované skupiny, jednotlivci nebo jejich stoupenci. Jde především o značné odchýlení od obecně uznávaných a současně platných norem. Dále můžeme hovořit o vizuálním, tělesném a slovním projevu jednotlivce, stoupence nebo organizované skupiny spojené s určitým ideovým nebo jiným kontextem obsahujícím prvky především netolerance, rasové nenávisti, nenávisti v souvislosti s jiným politickým nebo obecným názorem. Je důležité zdůraznit mladým lidem rozdíl mezi svobodou projevu a lidskými právy v současnosti a před rokem 1989. Je zásadní, aby si mladí lidé uvědomili, že v současnosti mají právo na demonstrace a shromáždění, nicméně vždy pod určitými podmínkami a v souladu se zákonnými ustanoveními (např. zákon o shromažďování) (Blažková, 2012).

V zákoně není termín extremismus specifikován. Obzvláště v případě trestných činů s rasovým motivem se můžeme setkat s pojmem extremistická trestná činnost nebo trestná činnost s extremistickým podtextem. Ministerstvo vnitra tímto pojmem označuje takové trestné činy, které pravděpodobně vyplývají z extremistických názorů nebo jsou jimi ovlivněny. V některých situacích je možné použít i pojmu kriminalita motivovaná rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávistí. Jde o aktivity, které splňují kritéria pro trestný čin nebo přestupek a jejich motivací je předem existující nenávist vycházející z příslušnosti oběti útoku k určité rase, etnickému původu, náboženskému vyznání, pohlaví, sexuální orientaci nebo jinému podobnému faktoru (Ministerstvo vnitra České republiky, 2010).

Chmelík (2005) uvádí následující typologii členů a příznivců extremistických hnutí:

- Většina extremistů jsou mladí lidé.
- Vůdčími osobnostmi extremistických hnutí jsou lidé vyznačující se sklonem k mesiášství, megalomanií.
- Řadoví členové a příznivci hnutí jsou v převážné míře mladí lidé, kteří se souhrnou okolností dostali, a to i na přechodnou dobu, na okraj společnosti, především z důvodu ztráty zaměstnání, rodinného zázemí, nebo jde o přistěhovalce, občany etnické či jiné menšiny a další.

- Nejrizikovější skupinou je mládež. Přispívají k tomu i skutečnosti, že mládež nespojuje strach o majetek a prosperitu rodiny, svým věkem přirozeně směřují k radikalismu v řešení chyb a nedostatků společnosti, které velmi citlivě vnímají.
- Mladým lidem vyhovuje černobílé vidění světa a koncentrace problému do jednoduchých hesel, hledání nepřítelů, který je za vše odpovědný, řešení situace stanovením úkolů „někým“. To vše poskytuje extremistická skupina vedená silnou osobností, ke které se obrací. Každý řadový člen skupiny je platným členem, se kterým se počítá, který problémy může řešit sám nebo se na jejich řešení spolupodílet.
- Věk sám o sobě není dostačujícím důvodem náležením mladých lidí k extremistickým hnutím.
- Nezralý mladý člověk, hledající jednoduchá řešení, snadno podléhá vlivu demagogů, kteří mu „černobílé“ vidění světa předkládají a nabízejí mu, aby se účastnil řešení věci agresivními akcemi.
- Současnost je vnímána jako bezperspektivní a nevidí v ní místo pro seberealizaci (s. 209).

Extremistické symboly

Symbolem může být pojem, gesto, děj, zobrazení určité osoby atd. Symboly se vyskytují v různých oblastech lidského působení. Pro extremisty mají symboly specifický význam, neboť výrazně přispívají k upevnění a posílení jejich kolektivní identity a vyjadřují ambice po moci. V demokratické společnosti, kde jsou extrémisté obvykle ostrakizováni, má symbol velký význam jako propojovací prvek mezi lidmi, kteří si jeho význam uvědomují, a zároveň vyjadřuje veřejně jejich vlastní názory a přesvědčení (Skabalík, 2013).

Mezi základní používané symboly extremistických hnutí patří (Skabalík, 2013):

- Symbolika barev
- Symbolika číselných kódů
- Symbolika hesel, nápisů a sloganů
- Symbolika extremistických subjektů

Symbolika barev – spojení červené, bílé a černé, které vyjadřují složení hlavních vlajek a praporů nacistické strany. Tyto barvy byly převzaty ze symboliky druhé, konkrétně Bismarckovy říše v letech 1871 až 1918. Tímto gestem nacisté vyjádřili své vazby na tuto historickou epochu. Podle některých interpretací symbolizovala černá barva elitu. Hitler považoval rudou barvu za označení socialistických ideologií svého hnutí, zatímco bílá

barva reprezentovala nacionalistické ideje. Současní neonacisté používají různé kombinace barevných symbolů – červené, bílé a černé, aby vyjádřili svůj odpor vůči současné demokratické vládě, a také aby oslavili rasovou čistotu (nebo árijskou čistotu) a usilovali o vytvoření nové říše. V prostředí neonacistů je barva rudá spojována s krveprolitím, bílá barva je symbolem čistoty bílé rasy a její nadřazenosti nad ostatními, zatímco černá barva historicky odkazuje na tradice fašismu a nacismu a symbolizuje smutek nad existencí současného demokratického systému a odpor proti němu. Černá barva na vlajkách nebo transparentech má za úkol provokovat a diskreditovat ultralevicové anarchisty a autonomní skupiny, kteří černou barvu považují za svou dominující barvu. Extremisté často používají také **skryté významy (kryptogramy) v podobě číselných kombinací – kódů**. Jako ilustrace může posloužit například číslo 14 – čtrnáct slov, která vyslovil a rozšířil vězněný americký rasista a neonacista David Lane v angličtině znějící „*We must secure the existence of our people and a future for white children*“ („*My musíme chránit existenci našich lidí a budoucnost bílých dětí*“), také se používá formulace „of our race“ „naší rasy“. Tato slova se stala významným sloganem současných bílých rasistů a neonacistů. V psané podobě se používá kód 14/88, což znamená 14 slov a zakódovaný pozdrav "Heil Hitler" nebo číslo 4/20 k oslavě narozenin Adolfa Hitlera. **Extremistická hnutí rovněž používají řadu sloganů a hesel**, některé z nich jsou patrně rasistické, jiné jsou používány alegoricky. Hesla jsou v podobě odznaků či jsou vytisknuta na oblečení jako vnější označení příslušnosti k určitému neonacistickému hnutí nebo jako projev podpory ideologiím nacismu a fašismu. Jednotlivá zástupná hesla jsou přidávána tištěným nebo online zveřejňovaným prohlášením. V 90. letech se v důsledku státní represe nahradila otevřeně rasistická a nacistická hesla symbolickými slogany a zkratkami. Jednotlivé slogany nyní zosobňují přední postavy nacismu, fašismu a neonacismu, často se jedná o jména Rudolfa Hesse a Iana Stuarta Donaldsona. Tato symbolika se interpretuje a překládá v různých významech, nicméně často s volným výkladem. Z tohoto důvodu následující příklady nemusí přesně odpovídat výkladům a chápání extremistů. ALLES FÜR DEUTSCHLAND – vše pro Německo, AM ENDE STEHT DER SIEG – Na konci je vítězství – propagandistické a bojové heslo nebo také SWP – Supreme White Power – „nadřazená bílá síla“. Poslední symbolikou je **symbolika extremistických subjektů**. Tyto skupiny, bez ohledu na své politické příslušnosti, používají symboly

převzaté od jiných, neextremistických, a hlavně historických subjektů, které následně využívají pro své vlastní účely. Na druhé straně, extremisté také vytvářejí nové symboly specifické pro extremismus (Skabalík, 2013).

Obrázek 4 Příklady neonacistické, rasistické a skinheadské symboliky

Zdroj: (Skabalík, 2013)

Závěr této části ukončí slova Arnošta Lustiga, který prohlásil, že „každý extremismus začíná slovy a končí vraždou.“

10.1.4 Terorismus

Pojem terorismus se vyskytuje v politickém i právním slovníku již několik století, nicméně bývá užíván v různých významech. Podle etymologie pochází ze slova teror, které původně znamenalo extrémní strach nebo úzkost způsobenou nějakým neznámým a těžko předvídatelným nebezpečím. Nový význam tohoto pojmu se objevil na konci 18. století během francouzské revoluce, kdy začal být používán k označení způsobu vlády a politického násilí, které bylo prováděno ve jménu veřejného blaha revolučními výbory (Šturma et al., 2003). V 19. století byl tento termín používán k označení extrémistických politických aktivit. Dnešní definice terorismu vychází z období vojenských operací v Palestině v letech 1946 až 1947 během vzniku Izraele (Skabalík, 2013).

Charakteristickým rysem terorismu je zasáhnutí mnohem širšího publika než jenom bezprostřední oběti útoku, což teroristé využívají jako prostředek k vyslání určitého poselství. Tento způsob jednání se označuje jako teroristický kalkul, který se skládá ze tří prvků (Mareš, 2005):

- Z násilného útoku nebo z veřejné hrozby jeho spáchání.
- Je jím zamýšlena silná emocionální reakce, jako pocity strachu a hrůzy u nepřítele a také pozitivní emoce jako škodolibost, úleva, vnitřní souhlas u příznivců a sympatizantů.
- Jako důsledek těchto emocí směřují teroristické útoky k reakcím na jednání, zvláště na ukvapená, panikou diktovaná ochranná a odvetná opatření, ale též na aktivní výpomoc v bojovém úsilí (s. 21).

Mareš tvrdí (2005), že terorismus nelze chápat jako izolovaný jev. Terorismus může být jedinou či dominantní aktivitou určitého subjektu nebo jednotlivce, ale může být také spojen s dalšími způsoby politického působení a násilným prosazováním zájmů. V některých případech existují spojitosti mezi terorismem a dalšími formami násilí, avšak zároveň lze pozorovat i výrazné rozdíly. Nejvýznamnější je vymezení terorismu v kontextu především kriminálních forem násilí (násilná kriminalita, organizovaný zločin), veřejných násilných subverzivních forem politického odporu, násilných forem změny režimů a válek. Terorismus je často zařazován do oblasti kriminality, zejména do oblasti násilné kriminality. Násilná kriminalita je relativně nekonkrétní termín a obecně se vztahuje na veškeré trestné činy, které zahrnují prvky násilí. Teroristé přitom mohou vykonávat i kriminální činy (násilné i nenásilné) bez teroristického kalkulu, který jim slouží k zajištění jejich existence a aktivit. Specifikem terorismu v porovnání s běžným násilným kriminálním jednáním je především rozsáhlejší dosah než pouhý vztah pachatel a bezprostřední oběť.

Použití násilí je tedy jedním z klíčových prostředků teroristických skupin, který efektivně ovlivňuje duševní stav a city obyvatelstva států ohrožených teroristickými útoky. Násilné útoky teroristických organizací se v druhé dekádě 21. století staly nedílnou součástí zpravodajských relací různých médií, které tomuto problému věnují na různých platformách významnou pozornost. Nadbytečná medializace a snadná dostupnost informací o této bezpečnostní hrozbě určitým způsobem podporují šíření obav ve společnosti a v některých případech vedou k neadekvátním či přehnaným reakcím obyvatel (Vegrachtová, 2019).

Cílem teroristických útoků jsou většinou neozbrojení lidé. Mezi taktiky teroristů patří atentáty, útoky s výbušninami, únosy lidí nebo dopravních prostředků a další formy násilí. Tyto útoky jsou pečlivě naplánovány s cílem vyvolat u veřejnosti pocit strachu a nejistoty. Občas se terorismus projevuje také jako vydírání s cílem dosáhnout naplnění určitých politických požadavků. Kromě hlavního cíle mají teroristické akce také za úkol získat mediální pozornost. Tyto metody jsou nejčastěji využívány extremistickými skupinami, jako jsou ultrapravicové, ultralevicové, náboženské, nacionalistické nebo revolucionářské. Tyto nestátní teroristické organizace obvykle disponují malým počtem příslušníků, omezenými prostředky a snaží se upoutat pozornost veřejnosti prostřednictvím násilných útoků, při nichž využívají taktiku „udeř a uteč“. V případě, že jsou k páchání terorismu používány státní složky (armáda, policie), hovoří se o státním terorismu. Pokud jsou státní instituce (vojenské jednotky, policejní složky) zapojeny do teroristických činů, jedná se o státní terorismus. V posledních desetiletích se objevuje termín ekoterorismus v souvislosti s ochranou životního prostředí a radikálními ekologickými skupinami (Skabalík, 2013).

Z perspektivy mezinárodního práva se kategorizují kriminální a válečné činy (criminal act vs. act of war). Terorismus patří do kategorie válečných činů, protože jeho cílem není vraždit, ale spíše změnit politickou situaci. Terorismus je vymezen souborem mezinárodněprávních dohod a konvencí, které jsou po schválení zahrnuty do právního systému jednotlivých zemí a slouží jako zdroj pro jejich legislativu. V právním řádu České republiky se tak jedná o konkrétní ustanovení, výslovně definovaná např. v trestním zákoníku (§ 310 – § 314) a v dalších jiných či souvisejících právních předpisech (Skabalík, 2013).

10.1.5 Divácké násilí

Charakteristickým rysem trestných činů spáchaných v souvislosti s masovým sledováním programů (nejčastěji sportovních utkání) je, že pachatel páchá trestnou činnost ve spolupráci s dalšími osobami. Typickým znakem je zde určitá skupinovitost (skupina, dav diváků), která vychází ze samotného charakteru účasti na sportovních nebo jiných hromadně sledovaných událostech. Jako projevy násilí ze strany diváků můžeme označit projevy narušující zájmy chráněné trestním zákonem. K typickým projevům divácké agrese může patřit například použití fyzického násilí vůči příznivcům sportovního klubu,

který je v opozici s klubem hostujícím na jeho stadionu. Dále může jít o předem domluvené rvačky mezi fanoušky rivalizujících fotbalových týmů, odehrávají se mimo sportovní stadiony, fyzické útoky proti příslušníkům Policie České republiky nebo pořadatelům, neoprávněné vstupy na hrací plochu, poškozování vybavení v diváckých sektorech na sportovních stadionech, slovní projevy, které obsahují hrozby smrti či těžké újmy na zdraví a projevy rasismu namířené vůči hráčům či divákům (Nikl & Volevecký, 2007).

11 Vymezení násilné kriminality z pohledu práva

Trestné činy s násilnými rysy nejsou a nemohou být vymezeny jako samostatná kategorie ve zvláštní části trestního zákoníku, nýbrž jsou rozmístěny po celé této části. V následujícím seznamu jsou uvedeny pouze trestné činy, které jsou buď vždy násilné (obsahují prvek násilí nebo pohrůžky násilí), nebo alespoň alternativně (násilí je alternativním znakem skutkové podstaty trestného činu), a také takové trestné činy, u nichž je použití násilí typické pro jejich spáchání a mají obecně skutkový stav k rizikovým skupinám (Staňková et al., 2014).

11.1 Hlava I – Trestné činy proti životu a zdraví

- vražda (§ 140 TZ),
- zabití (§ 141 TZ),
- vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142 TZ),
- těžké ublížení na zdraví (§ 145 TZ),
- ublížení na zdraví (§ 146 TZ),
- ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky (§ 146a TZ),
- mučení a jiné nelidské a kruté zacházení (§ 149 TZ),
- rvačka (§ 158 TZ),
- přerušování těhotenství bez souhlasu těhotné ženy (§ 159 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 21).

11.2 Hlava II – Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

- obchodování s lidmi (§ 168 odst. 2 TZ),
- zavlčení (§ 172 TZ),
- loupež (§ 173 TZ),
- brání rukojmí (§ 174 TZ),
- vydírání (§ 175 TZ),
- omezování svobody vyznání (§ 176 TZ),
- porušování svobody sdružování a shromažďování (§ 179 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 21).

11.3 Hlava III – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

- znásilnění (§ 185 TZ),
- sexuální nátlak (§ 186 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 21)

11.4 Hlava IV – Trestné činy proti rodině a dětem

- týrání svěřené osoby (§ 198 TZ),
- týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 21).

11.5 Hlava V – Trestné činy proti majetku

- tzv. násilná krádež podle § 205 odst. 1 písm. c) TZ ((Staňková et al., 2014, s. 21).

11.6 Hlava VII – Trestné činy obecně nebezpečné

- tzv. násilná krádež podle § 205 odst. 1 písm. c) TZ ((Staňková et al., 2014, s. 21).

11.7 Hlava IX – Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci

- teroristický útok (§ 311 TZ),
- teror (§ 312 TZ),
- vlastizrada (§ 309 TZ),
- rozvracení republiky (§ 310 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 22).

11.8 Hlava X – Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

- násilí proti orgánu veřejné moci (§ 323 TZ),
- vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 TZ),
- násilí proti úřední osobě (§ 325 TZ),
- vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 TZ),
- násilné překročení státní hranice (§ 339 TZ),
- násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 TZ),
- nebezpečné vyhrožování (§ 353 TZ),
- násilně je velmi často spáchán i trestný čin výtržnictví (§ 358 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 22).

11.9 Hlava XII – Trestné činy vojenské

- urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí (§ 379 TZ),
- urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilí (§ 380 TZ),
- násilí vůči nadřízenému (§ 381 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 22).

11.10 Hlava XIII – Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

- genocidum (§ 400 TZ),

- útok proti lidskosti (§ 401 TZ),
- apartheid a diskriminace skupiny lidí (§ 402 TZ),
- válečná krutost (§ 412 TZ),
- perzekuce obyvatelstva (§ 313 TZ),
- ublížení parlamentáři (§ 417 TZ) (Staňková et al., 2014, s. 22).

Podle Staňkové et al. (2014) existují i další trestné činy, které jsou spojeny s násilnou kriminalitou, ačkoliv samy o sobě nejsou považovány za násilné trestné činy. Jejich postih je však nutný, aby se předešlo násilné kriminalitě již v jejich počátcích. Mezi takové trestné činy patří například nedovolené ozbrojování (§ 279 TZ) nebo účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 TZ).

12 Praktická část

Teoretická část bakalářské práce se věnovala tématu násilné kriminality, včetně skupin, které se jí dopouštějí a jejich obětí. Dále se také zaměřila na sociální pedagogiku, protože její sekce věnující se výchovnému působení má výrazný vliv na odchylky a škodlivé chování, jež se částečně prolínají s násilnou kriminalitou. Tyto poznatky povedou k praktickému provedení bakalářské práce.

12.1 Metoda výzkumu

V této praktické části byla použita kvantitativní metoda výzkumu, a to prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření. Kvantitativní výzkum se zaměřuje na číselné hodnoty, které slouží k zjištění množství, rozsahu a frekvence výskytu jevů a jejich míry. Tyto hodnoty jsou matematicky zpracovatelné a mohou být sčítány, průměrovány, vyjádřeny v procentech nebo analyzovány dalšími statistickými metodami (Gavora, 2000).

12.2 Výzkumný problém

12.2.1 Cíl a stanovení hypotéz

Cílem praktické části bakalářské práce je prostřednictvím dotazníkového šetření na reprezentativním vzorku zkoumat, jaké znalosti a povědomí mají respondenti o kriminalitě, zejména o násilné kriminalitě. Jaké jsou její hlavní příčiny, nejčastější formy, pachatelé a oběti násilné kriminality a jak vzniká sociální riziko. Dále jsou také zkoumány nejúčinnější prevence kriminality a možná role sociální pedagogiky v této oblasti.

Hypotéza č. 1

- Více než polovina respondentů si spojuje pojem násilná kriminalita pouze s fyzickým násilím.

Hypotéza č. 2

- Podle respondentů jsou senioři jako riziková skupina nejčastěji vystaveni jako oběť násilné kriminalitě.

Hypotéza č. 3

- Méně než polovina respondentů má osobní či zprostředkovanou zkušenost s násilnou kriminalitou.

Hypotéza č. 4

- Většina respondentů se shoduje, že sociální pedagogika hraje úlohu v kontrole násilné kriminality.

12.3 Metoda sběru dat

Pro získání dat byla zvolena metoda dotazníkového šetření v tištěné podobě. „Dotazník patří k nejčastěji používaným výzkumným nástrojům a technikám sběru dat. V užším slova smyslu vymezujeme dotazník jako způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“ (Eger & Egerová, 2014, s. 90). Existují výhody i nevýhody spojené s použitím dotazníku. Mezi výhody patří schopnost získat data od velkého vzorku populace, snadná kvantifikovatelnost dat, možnost opakovaného použití, větší ochota respondentů odpovídat a díky anonymitě dotazníků i větší upřímnost odpovědí. Na druhé straně se vyskytují nevýhody použití dotazníku, například omezené množství informací. Ačkoli dotazník umožňuje zjistit názor respondentů, není možné zjistit důvody tohoto názoru. Navíc je zde menší návratnost a existuje riziko rozdílných odpovědí kvůli různému chápání otázek jednotlivými respondenty (Eger & Egerová, 2014).

Dotazník v praktické části této bakalářské práce zahrnoval celkem 20 otázek, které byly formulovány různým způsobem a sloužily k získání klíčových informací a ověření předem stanovených předpokladů. Dotazníkové šetření proběhlo anonymní formou. Celkový počet distribuovaných dotazníků byl 150 a celková návratnost dosáhla 120. Před zpracováním dat bylo nejprve provedeno manuální třídění, kdy byly jednotlivé dotazníky vyhodnoceny ručně. Poté byla získaná data upravena pomocí aplikace MS Excel.

12.4 Výzkumný vzorek

Jelikož násilná kriminalita může postihnout kohokoli bez ohledu na jeho pohlaví a věk, bylo pro výzkum vybráno 150 jedinců, zahrnující středoškolské a vysokoškolské studenty, pracující jednotlivce a seniory, aby byla zajištěna co největší rozmanitost respondentů. Po předchozí dohodě byly jednotlivé dotazníky rozdány na střední škole, vysoké škole, mezi příslušníky městské policie, příslušníky Policie ČR, a i různými osobám jak v soukromém, tak státním sektoru. Jak bylo uvedeno výše, celková návratnost byla 120 dotazníků.

13 Interpretace výsledků výzkumu

V této části je provedena analýza interpretace výsledků výzkumu z dotazníků vyplněných respondenty. Získané údaje jsou okomentovány a zobrazeny v grafické podobě.

Otázka č. 1: Jaké je Vaše pohlaví?

Graf 1: Počet respondentů dle pohlaví

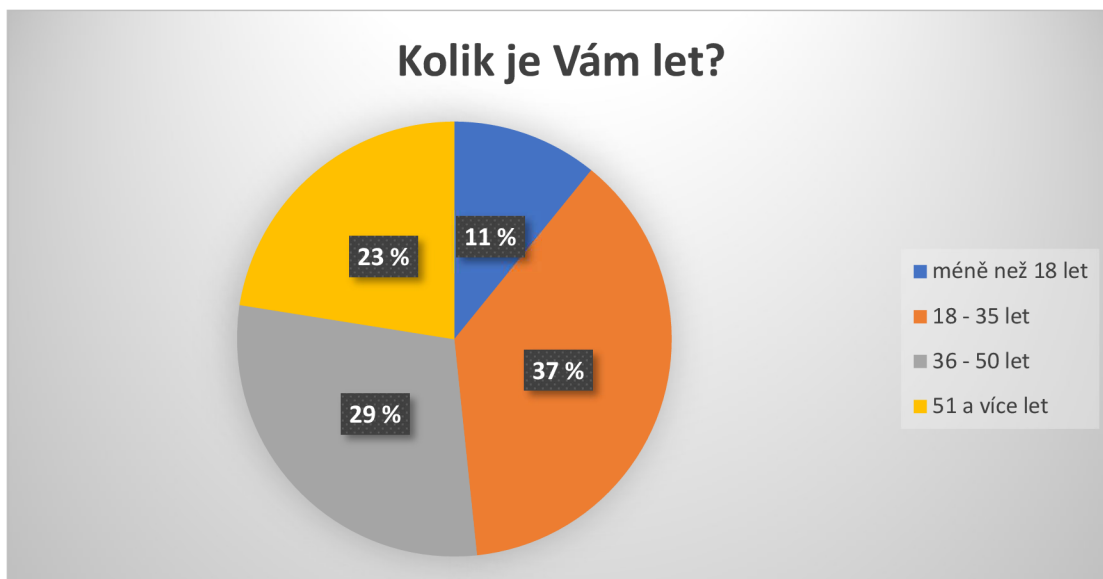

Zdroj: vlastní šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnilo dohromady 120 respondentů. První otázka se týkala pohlaví a z grafu lze vyčíst, že většinu tvořili muži, kterých bylo celkem 63 (52 %). Menší část dotazovaných byla ženského pohlaví, a to 57 (48 %) respondentů.

Otázka č. 2: Kolik je Vám let?

Graf 2: Věk respondentů

Zdroj: vlastní šetření

Druhá předložená otázka se týkala věkového rozložení respondentů. Největší skupinu tvořili lidé ve věku od 18 do 35 let, konkrétně 45 respondentů (37 %). Druhou největší skupinu představovali jedinci v kategorii od 36 do 50 let, zahrnující 35 respondentů (29 %). Menší skupinu tvořilo 27 respondentů ve věku 51 a více let (23 %) a 13 dotazovaných (11 %) bylo mladších 18 let.

Otázka č. 3: Kde se nachází Vaše bydliště?

Graf 3: Místo bydliště respondentů

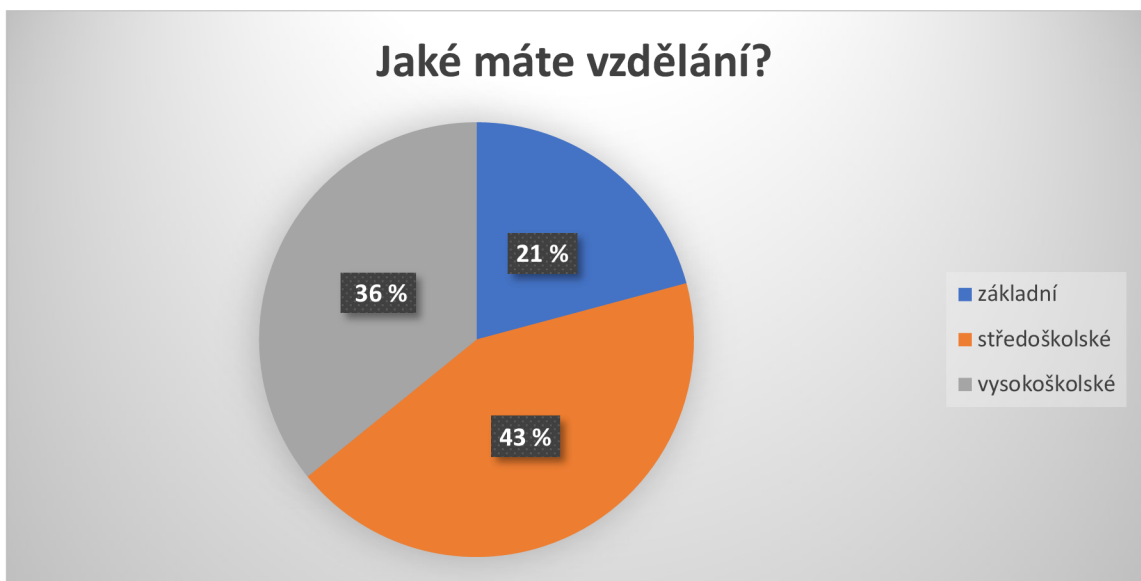

Zdroj: vlastní šetření

Třetí otázka se ptala na místo bydliště respondentů. Cílem bylo zjistit, zda žijí v městských nebo venkovských oblastech. Při určování počtu respondentů žijících v městských oblastech, kde se výskyt násilné kriminality může jevit častější, se zjistilo, že 64 (53 %) respondentů žije ve městě, zatímco zbylých 56 (47 %) má své bydliště ve venkovských oblastech. Z grafu je patrné, že většina účastníků dotazníkového šetření, konkrétně 64 (53 %), žije ve městě.

Otázka č. 4: Jaké máte vzdělání?

Graf 4: Vzdělání respondentů

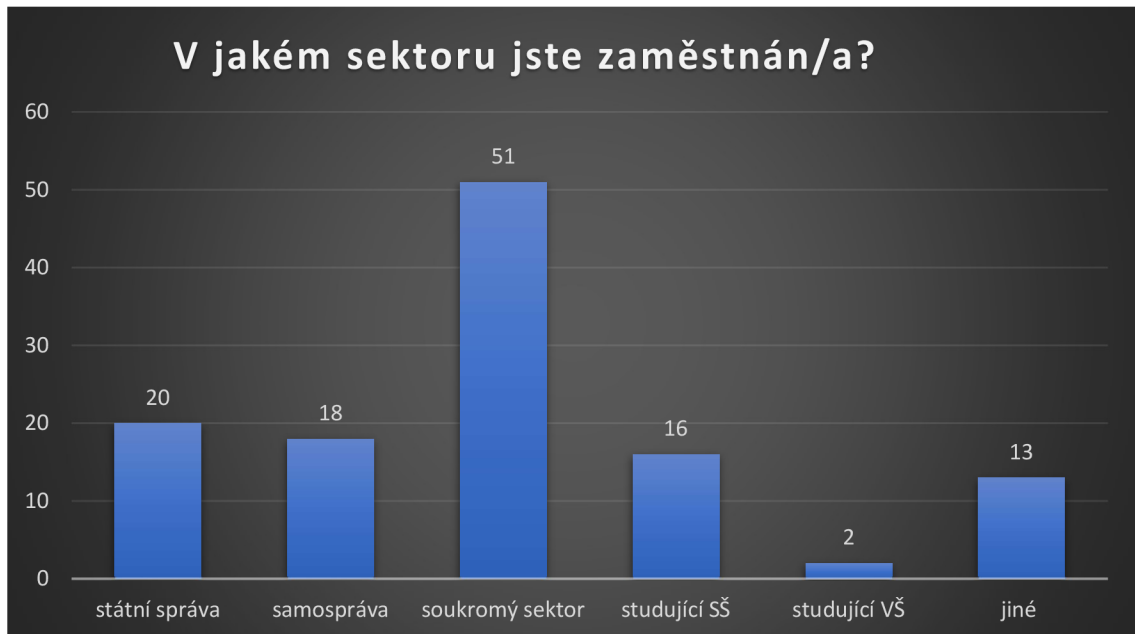

Zdroj: vlastní šetření

Čtvrtá otázka se týkala vzdělání respondentů. Dotazníkové šetření absolvovali převážně respondenti se středoškolským vzděláním, kteří tvořili celkem 52 (43 %) z celkového počtu. Druhou nejvíce zastoupenou skupinou byli respondenti s vysokoškolským vzděláním, a to 43 (36 %). 25 respondentů (21 %), kteří se účastnili dotazníkového šetření, mělo základní vzdělání.

Otázka č. 5: V jakém sektoru jste zaměstnán/a?

Graf 5: Zaměstnání či studium respondentů

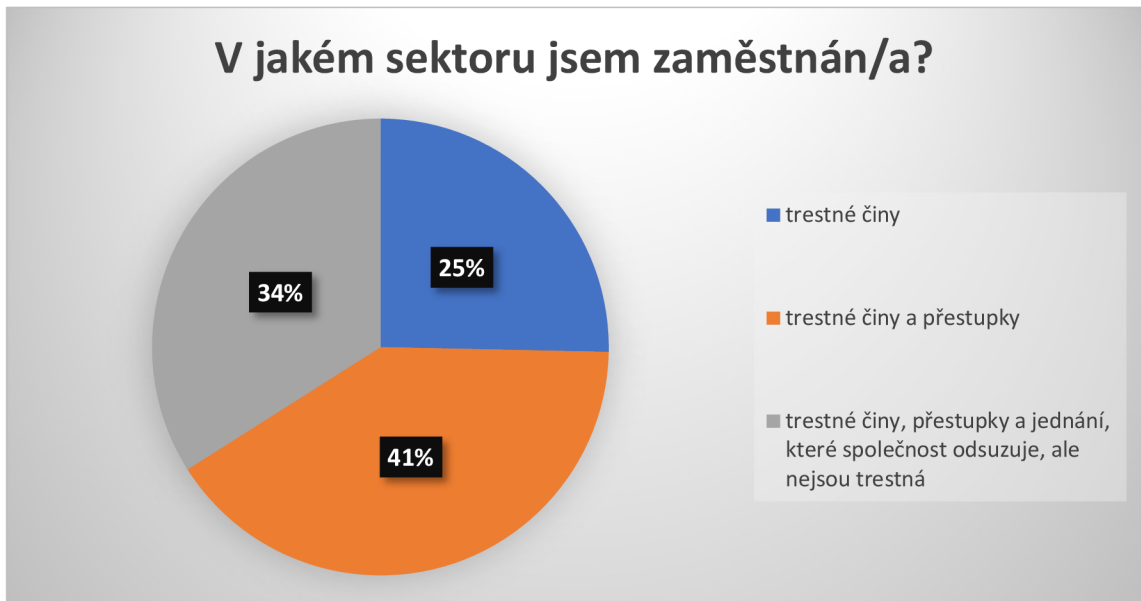

Zdroj: vlastní šetření

Pátá otázka se věnovala pracovnímu a vzdělávacímu statusu respondentů. Nejvyšší zastoupení měli jedinci zaměstnaní v soukromém sektoru, konkrétně 51 (42 %) respondentů. Druhou největší skupinou byli zaměstnanci státní správy, kteří tvořili 20 (17 %) respondentů. Následovala kategorie samosprávy, kterou tvořilo 18 respondentů (15 %). Středoškolské studenty zastupovalo 16 respondentů (13 %) a kategorie jiné byla zastoupena 13 respondenty (11 %), z nichž většina byla ve starobním důchodu. Nejméně zastoupenou kategorií byli vysokoškolští studenti, kteří v tomto výzkumu zastupovali pouze 2 respondenti (2 %).

Otázka č. 6: Co si představujete pod pojmem kriminalita?

Graf 6: Co si představujete pod pojmem kriminalita?

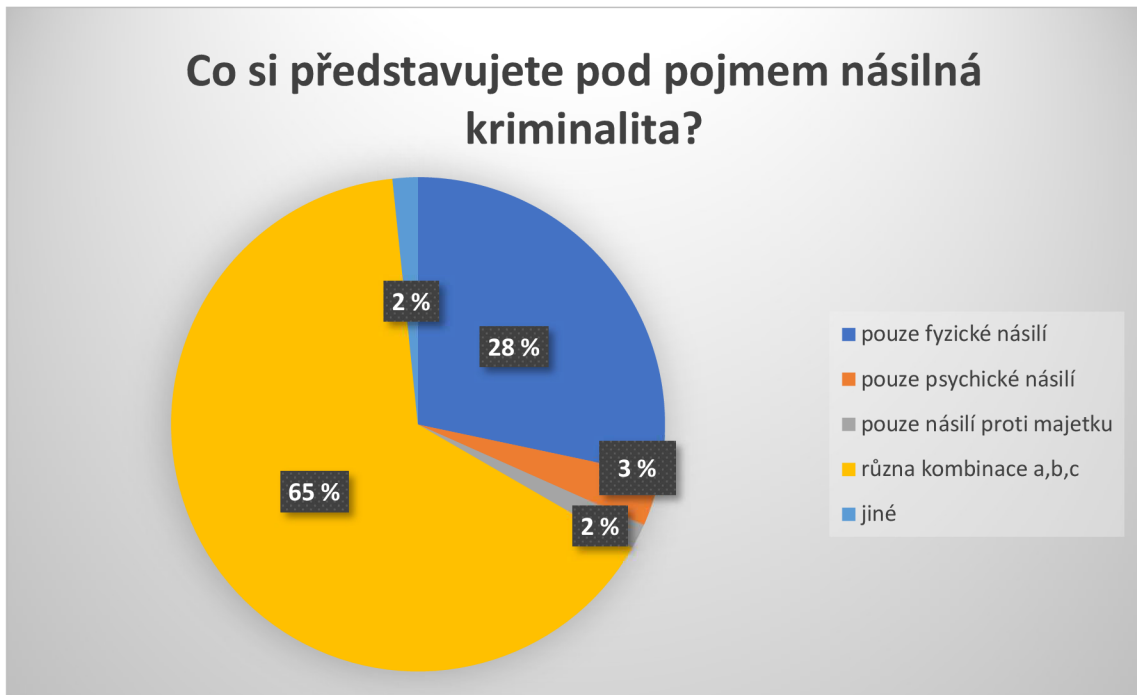

Zdroj: vlastní šetření

Cílem šesté otázky bylo zjistit, co si respondenti představují pod pojmem kriminalita. Správně si pod pojmem kriminalita představuje trestné činy 38 respondentů (32 %). Nejvíce respondentů, celkově 61 (51 %), si pod pojmem kriminalita představuje nejen trestné činy, ale i přestupky. Zbývajících 21 (17 %) respondentů se domnívá, že kriminalita zahrnuje trestné činy, přestupky a jednání, které společnost odsuzuje, ale nejsou trestné.

Otázka č. 7: Co si představujete pod pojmem násilná kriminalita?

Graf 7: Co si představujete pod pojmem násilná kriminalita?

Zdroj: vlastní šetření

Sedmá otázka se ptá respondentů na to, co si představují pod pojmem násilná kriminalita. Většina respondentů, konkrétně 78 (65 %), si pod tímto pojmem představuje kombinaci fyzického a psychického násilí a také násilí proti majetku. Celkem 34 (28 %) respondentů se domnívá, že násilná kriminalita zahrnuje pouze fyzické násilí, zatímco 4 (3 %) respondenti uvedli pouze psychické násilí. Další kategorie, kterou uvedli pouze 2 (2 %) respondenti, je násilí proti majetku. Stejný počet respondentů, tedy 2 (2 %), si pod pojmem násilná kriminalita představuje něco odlišného od výše uvedených odpovědí.

Otázka č. 8: Který druh násilné kriminality je dle Vás v naší společnosti vyskytován nejčastěji?

Graf 8: Který druh násilné kriminality je dle Vás v naší společnosti vyskytován nejčastěji?

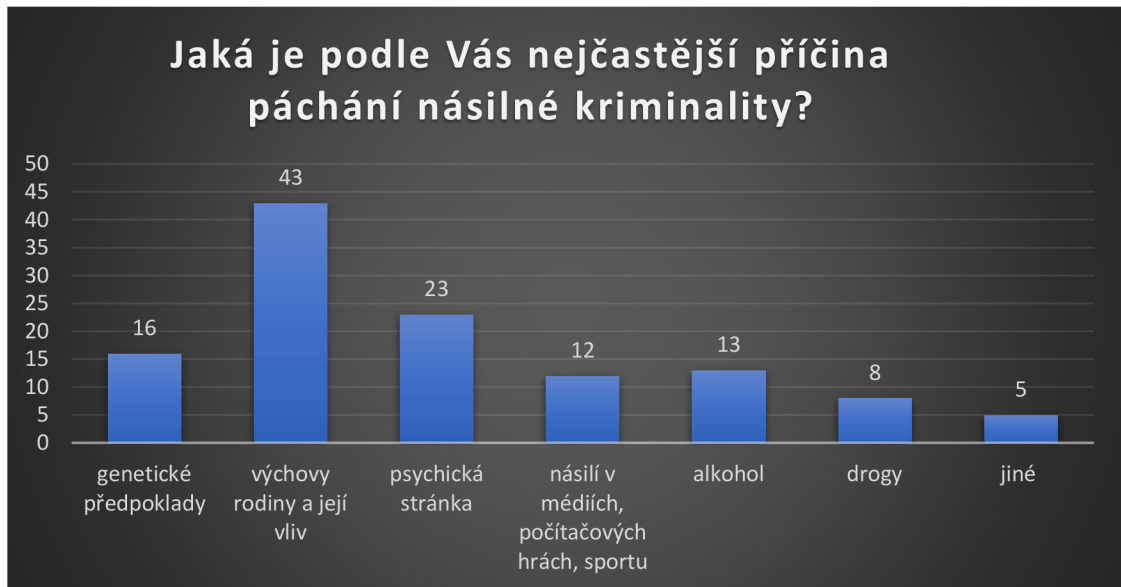

Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka byla zaměřena na nejčastější druh násilné kriminality, který se z pohledu dotazovaných v naší společnosti vyskytuje nejčastěji. Podle 38 (32 %) respondentů je nejčastějším zločinem úmyslné ublížení na zdraví, následované loupeží podle 26 respondentů (22 %). Třetí místo zaujímá domácí násilí, které uvedlo celkem 19 (16 %) respondentů. Výtržnictví skončilo na čtvrtém místě s celkovým počtem 17 (14 %) respondentů, vydírání uvedlo 9 (7 %) oslovených a vraždu 5 (5 %) respondentů. Poslední kategorii jiné zločiny tvoří shodně 4 respondenti, kteří uvedli znásilnění, a 2 respondenti, kteří zmínili nebezpečné vyhrožování a rvačku.

Otázka č. 9: Jaká je podle Vás nejčastější příčina páchaní násilné kriminality?

Graf 9: Jaká je podle Vás nejčastější příčina páchaní násilné kriminality?

Zdroj: vlastní šetření

Otázka se zaměřuje na to, jaká je nejčastější příčina páchaní násilné kriminality z pohledu dotazovaných osob. Nejčastější příčinou je podle 43 (36 %) respondentů výchova rodiny a její vliv na psychickou stránku, to uvádí celkem 23 (19 %) respondentů. Genetické předpoklady jako nejčastější příčinu zvolilo 16 (13 %) respondentů, alkohol považuje za příčinu násilné kriminality 13 (11 %) respondentů. Násilí v médiích, počítačových hrách či sportu je příčinou podle 12 (10 %) respondentů, drogy podle 8 (7 %) respondentů a jinou příčinu vyplnilo 5 (4 %) respondentů, kdy tři z nich uvedli, že příčina nemusí být ve výše uvedených příkladech, ale může vznikat tzv. v důsledku vyhocených emocí a afektů a poslední dva nechali tuto položku nevyplněnou.

Otázka č. 10: Dokázal/a byste popsat sociologický pojem násilí?

Graf 10: Dokázal/a byste popsat sociologický pojem násilí?

Zdroj: vlastní šetření

Desátá otázka má za úkol zjistit, co je dle dotazovaných sociologický pojem násilí. Skupina respondentů s celkovým počtem 51 (42 %) uvedla, že sociologický pojem násilí zahrnuje agresi, tedy útok na fyzickou nebo psychickou integritu člověka, dost podobně je na tom jev vyvolaný sociálními procesy, který uvedlo 49 (41 %) dotazovaných. Nejméně s počtem 21 (17 %) respondentů byl zvolen patologický způsob interakce jedince s okolím.

Otázka č. 11: Jak podle Vás vzniká sociální riziko?

Graf 11: Jak podle Vás vzniká sociální riziko?

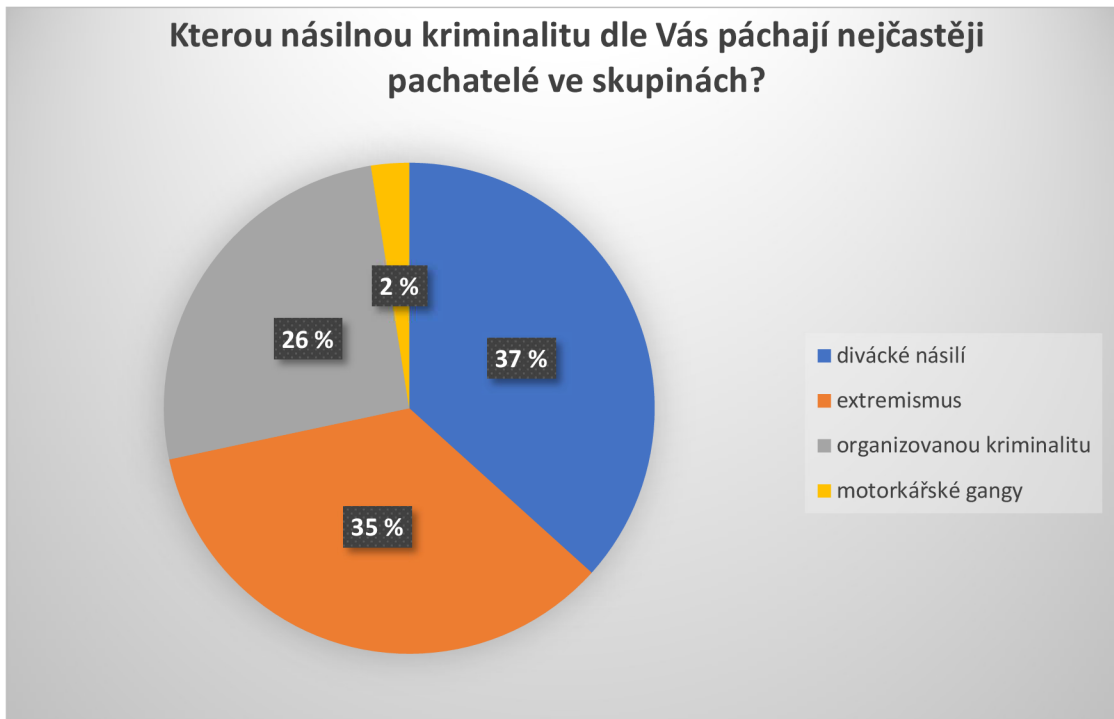

Zdroj: vlastní šetření

Cílem jedenácté otázky je zjistit, jaké faktory respondenti považují za zdroj sociálního rizika. Nejvíce, konkrétně 52 (43 %) respondentů, se domnívá, že vnitřní individuální stavy, jako je stres, problémy s komunikací a nevraživost, jsou hlavním zdrojem sociálního rizika. Celkem 42 (35 %) respondentů vidí vlastní psychické problémy jednotlivců jako zdroj sociálního rizika, který se vyvíjí do určitého trendu. Vznik sociálního rizika spojuje celkem 26 (22 %) respondentů s omezováním názorové a osobní svobody, omezením svobody projevu, spory mezi náboženskými proudy a politickými stranami.

Otázka č. 12: Kterou násilnou kriminalitu páchají nejčastěji pachatelé ve skupinách?

Graf 12: Kterou násilnou kriminalitu páchají nejčastěji pachatelé ve skupinách?

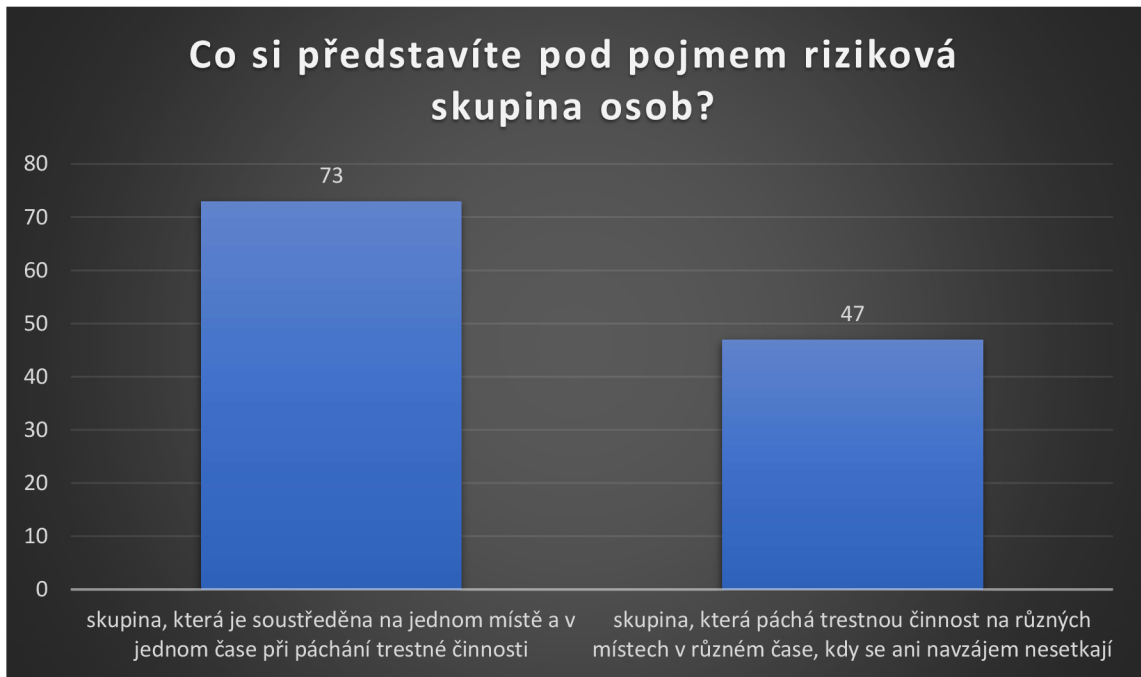

Zdroj: vlastní šetření

Kterou násilnou kriminalitu páchají nejčastěji pachatelé ve skupinách se dotazovaných ptá dvanáctá otázka. Podle respondentů jsou nejčastěji páchanými formami násilné kriminality ve skupinách divácké násilí, které označilo 44 (37 %) respondentů, a extremismus, který označilo 42 (35 %) respondentů. Organizovanou kriminalitu označilo 31 (26 %) respondentů, zatímco pouze 3 (2 %) respondenti označili motorkářské gangy.

Otázka č. 13: Co si představíte pod pojmem riziková skupina osob?

Graf 13: Co si představíte pod pojmem riziková skupina osob?

Zdroj: vlastní šetření

V otázce třináct se respondentům klade otázka, jaký obraz mají o rizikové skupině osob. Výrazná většina 73 (61 %) respondentů označila skupinu, která je soustředěna na jednom místě a v jednom čase při páčání trestné činnosti, jako rizikovou skupinu. Skupinu lidí, kteří páchají trestné činy na různých místech a časech a navzájem se nesetkávají, označilo jako rizikovou skupinu 47 (39 %) respondentů.

Otázka č. 14: Které z uvedených skupin jsou nejvíce rizikové jako oběti násilné kriminality?

Graf 14: Které z uvedených skupin jsou nejvíce rizikové jako oběti násilné kriminality?

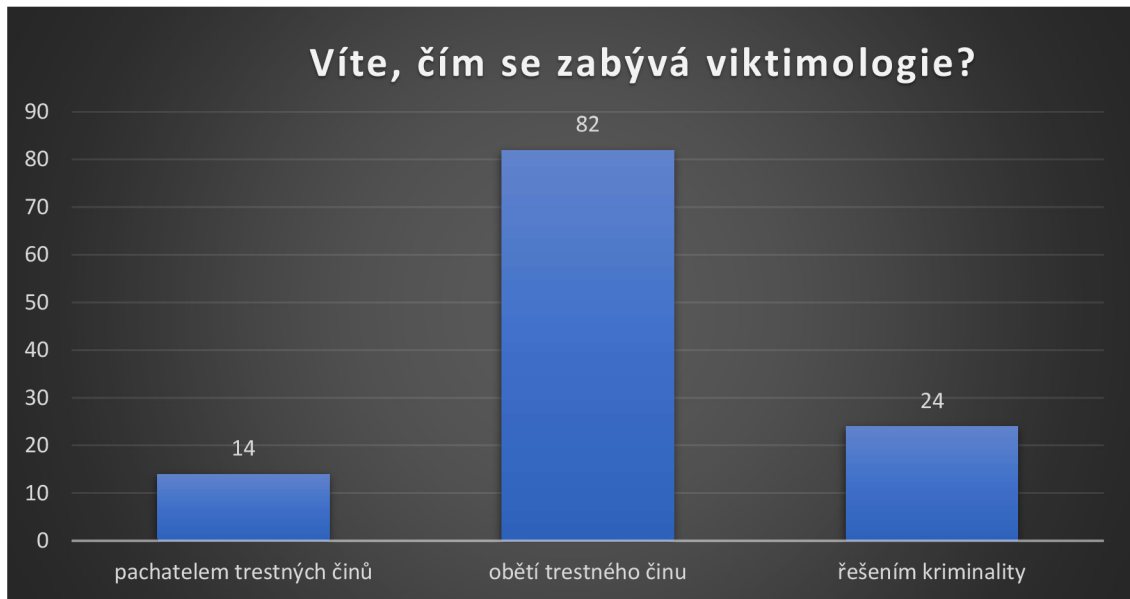

Zdroj: vlastní šetření

Jaká skupina lidí je nejvíce ohrožena násilnou kriminalitou má za úkol od dotazovaných zjistit otázka čtrnáctá. Podle odpovědí respondentů jsou nejvíce ohroženou skupinou senioři s celkovým počtem 44 (37 %) odpovědí. Druhou nejrizikovější skupinou jsou podle 31 (26 %) respondentů děti, následované nočními pracovníky, které uvedlo 22 (18 %) respondentů. Bezdomovci a zahraniční pracovníci jsou rizikovou skupinou pro 14 (12 %) respondentů a poslední rizikovou skupinou jsou prostitutky, které uvedlo 9 (7 %) respondentů.

Otázka č. 15: Víte, čím se zabývá viktimologie?

Graf 15: Víte, čím se zabývá viktimologie?

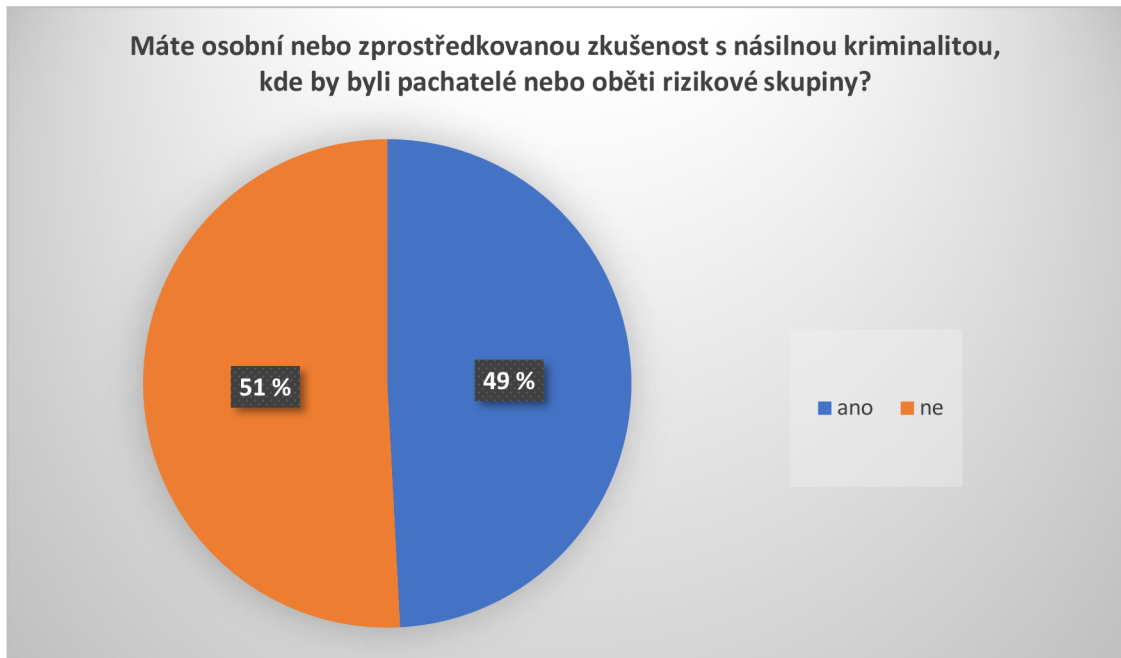

Zdroj: vlastní šetření

Patnáctá otázka se týká znalostí respondentů v oblasti viktimologie. Viktimologie se zabývá oběťmi trestných činů, jak správně uvedlo 82 (68 %) respondentů. Na druhé straně 24 (20 %) respondentů tvrdilo, že viktimologie se zabývá řešením kriminality, zatímco 14 (12 %) respondentů se domnívalo, že viktimologie je věda, která se zabývá pachatelem trestných činů.

Otázka č. 16: Máte osobní nebo zprostředkovanou zkušenost s násilnou kriminalitou, kde by byli pachatelé nebo oběti rizikové skupiny?

Graf 16: *Máte osobní nebo zprostředkovanou zkušenost s násilnou kriminalitou, kde by byli pachatelé nebo oběti rizikové skupiny?*

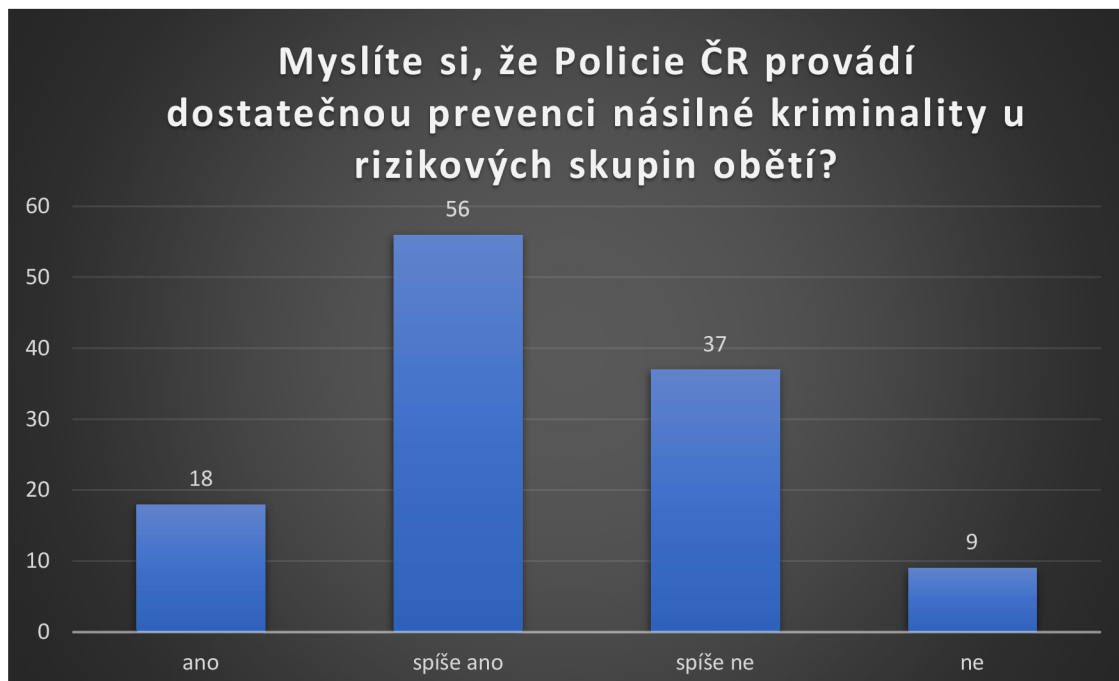

Zdroj: vlastní šetření

Šestnáctá otázka se týkala zkušeností respondentů s násilnou kriminalitou, a to buď jako osobní, nebo zprostředkovanou, kde by byli pachatelé nebo oběti z rizikových skupin. Ze získaných výsledků je patrné, že téměř stejný počet respondentů, konkrétně 59 (49 %), uvedl, že se s násilnou kriminalitou se setkal osobně, nebo zprostředkovaně, zatímco 61 (51 %) dotázaných tuto zkušenost nemělo.

Otázka č. 17: Myslíte si, že Policie ČR provádí dostatečnou prevenci násilné kriminality u rizikových skupin?

Graf 17: Myslíte si, že Policie ČR provádí dostatečnou prevenci násilné kriminality u rizikových skupin?

Zdroj: vlastní šetření

Při sedmnácté otázce, která se týkala toho, zda si lidé myslí, že Policie ČR dostatečně předchází násilné kriminalitě u rizikových skupin, odpovědělo 56 (47 %) respondentů, že spíše ano, zatímco 37 (31 %) respondentů odpovědělo, že spíše ne. Dvě poslední skupiny respondentů jsou jasně rozděleny, kdy jedna skupina 18 (15 %) respondentů odpověděla, že ano, a druhá skupina 9 (7 %) respondentů odpověděla, že naopak ne.

Otázka č. 18: Jaká je podle Vás nejúčinnější prevence kriminality?

Graf 18: *Jaká je podle Vás nejúčinnější prevence kriminality?*

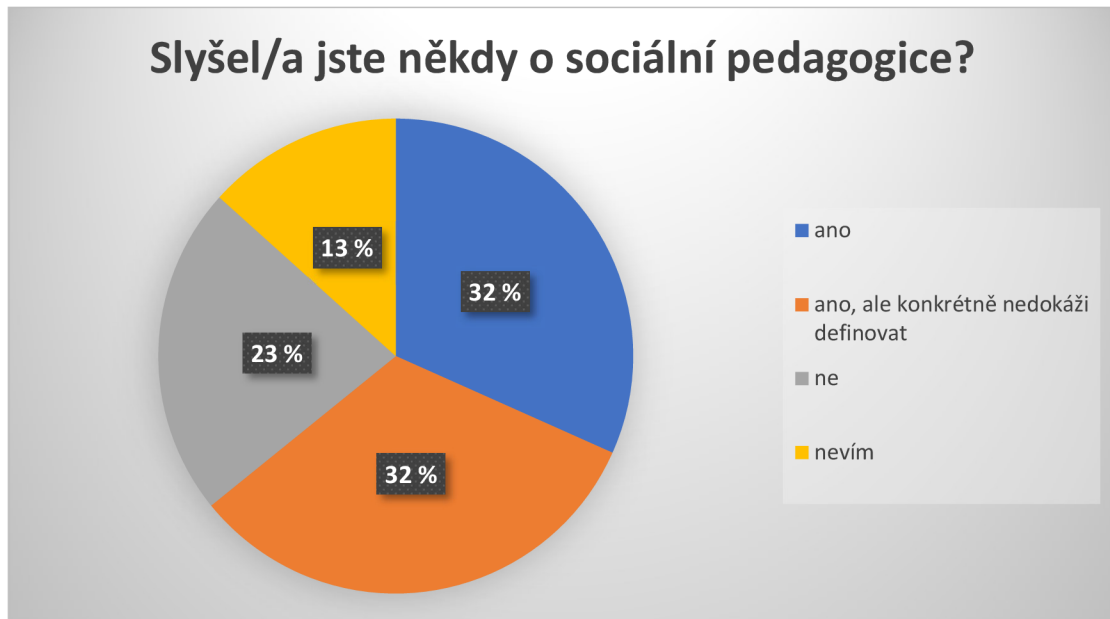

Zdroj: vlastní šetření

Respondenti odpovídali na osmnáctou otázku, která prevence kriminality se jim jeví jako nejúčinnější. Mohli si vybrat mezi prevencí dle obsahového měření zaměřenou na pachatele, konkrétní situaci nebo oběť a prevencí podle okruhu adresátů, která se snaží předcházet recidivě a zaměřuje se na celou společnost a rizikové skupiny. Z grafu vyplývá, že 78 (65 %) respondentů zvolilo jako nejúčinnější prevenci zaměřenou na okruh adresátů, zatímco zbylých 42 (35 %) respondentů preferovalo prevenci podle obsahového měření.

Otázka č. 19: Slyšel/a jste někdy o sociální pedagogice?

Graf 19: *Slyšel/a jste někdy o sociální pedagogice?*

Zdroj: vlastní šetření

Předposlední devatenáctá otázka dotazníkového šetření se týkala toho, zda respondenti někdy slyšeli o sociální pedagogice. 39 (32 %) respondentů odpovědělo, že ano, ale nedokážou ji přesněji popsat a 38 (32 %) respondentů uvedlo, že ano. Zbylé dvě skupiny buď o sociální pedagogice neslyšely vůbec, což bylo konkrétně 27 (23 %) respondentů, nebo nevěděly, což bylo celkem 16 (13 %) dotazovaných.

Otázka č. 20: Myslíte si, že sociální pedagogika hraje úlohu v kontrole násilné kriminality?

Graf 20: Myslíte si, že sociální pedagogika hraje úlohu v kontrole násilné kriminality?

Zdroj: vlastní šetření

Poslední otázka měla ověřit, zda sociální pedagogika podle dotazovaných hraje roli v kontrole násilné kriminality. Skupina 32 (27 %) respondentů odpověděla, že spíše ano. Nevím uvedlo 27 (22 %) respondentů a 25 (21 %) respondentů odpovědělo, že sociální pedagogika hraje úlohu v kontrole násilné kriminality. Naopak 25 (21 %) respondentů si myslí, že sociální pedagogika v této oblasti roli spíše nehraje a zbylých 11 (9 %) respondentů odpovědělo, že ne.

13.1 Přijetí, či zamítnutí hypotéz

13.1.1 Vyhodnocení hypotézy č. 1

Hypotéza č. 1: Více než polovina respondentů si spojuje pojem násilná kriminalita pouze s fyzickým násilím.

Podle výsledků dotazníkového šetření lze konstatovat, že více než polovina oslovených (65 %) spojuje násilnou kriminalitu s použitím fyzického a psychického násilí a také s násilím proti majetku. Pouze 28 % respondentů spojuje násilnou kriminalitu jen s fyzickým násilím. Je třeba zdůraznit, že násilná kriminalita se týká pouze trestných činů

založených na fyzickém násilí vůči člověku, nikoli vůči věci. Respondenti tedy nesprávně chápou povahu násilné kriminality, čímž také falzifikovali (zamítli) hypotézu č. 1.

13.1.2 Vyhodnocení hypotézy č. 2

Hypotéza č. 2: Podle respondentů jsou senioři jako riziková skupina nejčastěji vystaveni jako oběť násilné kriminalitě.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že většina dotázaných tvrdí, že senioři jsou nejvíce ohroženou skupinou. Podle výzkumného vzorku jsou senioři nejčastěji obětí násilné kriminality, což potvrdilo 37 % respondentů. Tato skupina lidí považuje seniory za rizikovější skupinu než děti, noční pracovníky, bezdomovce, zahraniční dělníky a prostitutky. Hypotéza č. 2 byla verifikována (přijata) na základě těchto skutečností.

13.1.3 Vyhodnocení hypotézy č. 3

Hypotéza č. 3: Méně než polovina respondentů má osobní či zprostředkovanou zkušenost s násilnou kriminalitou.

Osobní či zprostředkovanou zkušenost s násilnou kriminalitou podle výsledků dotazníkového šetření má 49 % respondentů, zatímco větší polovina, konkrétně 51 %, takovou zkušenost nemá. Tímto zjištěním byla hypotéza č. 3 verifikována (přijata).

13.1.4 Vyhodnocení hypotézy č. 4

Hypotéza č. 4: Většina respondentů se shoduje, že sociální pedagogika hraje úlohu v kontrole násilné kriminality.

Podle 27 % respondentů hraje sociální pedagogika roli při kontrole násilné kriminality – ti odpověděli "spíše ano" a 21 % respondentů odpovědělo "ano". Nicméně většina respondentů buď nevěděla, nebo odpověděla "spíše ne" nebo "ne". To znamená, že většina respondentů, která se zúčastnila tohoto dotazníkového šetření, si nemyslí, že by sociální pedagogika hrála úlohu při kontrole násilné kriminality, což falzifikuje (zamítá) hypotézu č. 4. Na druhou stranu, pokud bychom nezahrnovali respondenty, kteří uvedli, že nevědí, výsledek by se změnil a tato hypotéza by se verifikovala (přijala).

13.2 Shrnutí a vyhodnocení výzkumu

Realizovaný výzkum měl za cíl zjistit informovanost daného souboru respondentů obecně o kriminalitě a následně o násilné kriminalitě. Dále se zkoumalo, jaké jsou podle

dotázaných faktory, které vedou ke vzniku násilné trestné činnosti, nejčastější formy této trestné činnosti, pachatelé a oběti. Výzkum také sledoval, do jaké míry jsou respondenti seznámeni s pojmy jako sociální riziko, sociologické pojetí násilí a skupiny rizikových osob. Výzkum měl rovněž ověřit, zda respondenti jsou obeznámeni s pojmem viktimologie a vědí, čemu se tato oblast věnuje. Dále bylo zkoumáno, jakou formu prevence respondenti považují za nejúčinnější a zda se domnívají, že Policie ČR dostatečně zajišťuje prevenci násilné kriminality u rizikových skupin. Jako poslední se analyzovalo, zda jsou respondenti obeznámeni se sociální pedagogikou a zda hraje nějakou roli při monitorování násilné trestné činnosti. V dotazníkovém šetření byla většina respondentů mužského pohlaví, nejčastěji zastoupenou věkovou skupinou byli lidé ve věku od 18 do 35 let a převažujícím místem bydliště byla městská oblast.

Výzkum pomocí dotazníku odhalil, že většina dotázaných není důkladně informována o významu slova kriminalita. Největší podíl respondentů totiž chybně vnímá přestupky jako součást kriminality. Podobné to bylo i u násilné kriminality, kdy do ní většina respondentů nesprávně zahrnovala i psychické násilí a také násilí proti majetku. Pokud jde o nejčastější formy násilné kriminality v naší společnosti, výzkum ukázal, že respondenti označují úmyslné ublížení na zdraví za nejrozšířenější formu. Následujícími formami jsou pak loupež, domácí násilí, vydírání a vražda. Podle výzkumu jsou nejčastějšími faktory ovlivňující násilnou kriminalitu spojené s výchovou rodiny a jejím vlivem. Výchova a zdravé rodinné prostředí řádně formují jedince a mohou redukovat nebo zastavit riziko vývoje problematického jednání. Dotázaní rovněž označili psychické aspekty osobnosti jako další významnou příčinu.

Následující část dotazníkového šetření se zaměřila na to, jaké významy má sociologický pojem násilí podle oslovených respondentů a jaké faktory přispívají ke vzniku sociálního rizika. Většina respondentů vyjádřila, že sociologický pojem násilí zahrnuje agresi, tedy útok na fyzickou nebo psychickou integritu jedince. Dále se shodli, že individuální faktory, jako je stres a problémy s komunikací, přispívají ke vzniku sociálního rizika.

Poté bylo zkoumáno, kterou násilnou kriminalitu dle dotázaných nejčastěji páchají pachatelé ve skupinách, kdy se došlo k výsledku, že většina respondentů se domnívá, že nejčastěji páchanou násilnou kriminalitou ve skupinách je divácké násilí a extremismus.

V rámci pojmu riziková skupina osob se respondenti shodují na tom, že tato skupina je koncentrována na jednom místě a v jednom časovém úseku při spáchání trestného činu.

Následovala další část, která se zaměřila na oběti násilné kriminality. Z výsledků vyplynulo, že účastníci průzkumu považují seniory za nejohroženější skupinu v této oblasti a s menšími odchylkami se shodují na dětech jako dalších obětech. Poté se výzkum zaměřil na oblast viktimologie, kde se snažil zjistit, zda respondenti mají povědomí o této problematice. Výsledky ukázaly, že více než polovina respondentů správně identifikovala viktimologii jako obor zabývající se oběťmi trestných činů.

Závěrečná část výzkumu se věnovala prevenci a monitorování násilné trestné činnosti a rovněž bylo zkoumáno, kolik respondentů má osobní nebo prostřednictvím jiné osoby získané zkušenosti s násilnou trestnou činností. Téměř polovina respondentů vyjádřila, že měla zkušenost s násilnou trestnou činností. Při dotazu na prevenci kriminality, kterou zajišťuje Policie ČR, odpověděla více než polovina respondentů, že pokládají tuto prevenci za adekvátní. Více než polovina respondentů vyjádřila, že se již setkala s pojmem sociální pedagogika a následně se vyjádřila k její roli v kontrole násilné kriminality. Výsledky ukázaly, že menší část respondentů má jistotu ohledně úlohy sociální pedagogiky v kontrole násilné kriminality. Bohužel výzkum ukázal, že téměř polovina respondentů nemá povědomí o sociální pedagogice.

Závěr

Násilné trestné činy vzbuzují v lidské společnosti značné obavy, a to samozřejmě oprávněně, neboť násilí je velmi nebezpečné a můžeme s ním být konfrontováni každý den. Tato práce se zaměřila na násilnou kriminalitu a s ní související pojmy, stejně jako na vybrané rizikové skupiny, které zahrnují jak pachatele násilné kriminality, tak i oběti.

V teoretické části se nejprve vysvětlily pojmy spojené s násilnou kriminalitou a rizikovými skupinami. První část se zaměřila na pojmy riziko, sociální riziko, skupina, která byla dále specifikována jako sociální skupina, a následovala definice násilí, jeho potenciálních obětí a druhů agresivního chování a násilí. Poté se práce zaměřila na význam slova kriminalita, kdy byla definována, rozdělena a následně se přešlo k tématu násilné kriminality. S násilnou kriminalitou jsou samozřejmě spojena riziková chování, jež jsou v další části podrobněji popisována, konkrétněji jaké jsou její projevy a základní oblasti. Jelikož pro rizikové skupiny osob je charakteristické deviantní, od normy se odchyloující chování, bylo vhodné k definici rizikových skupin přidat teorii sociálních deviací.

Následující část teoretické části se zaměřila na fenomenologii a etiologii násilné kriminality u rizikových skupin. Byl popsán stav, struktura a dynamika, stejně jako příčiny a teorie vedoucí k násilnému jednání. Následně byly identifikovány rizikové skupiny, které se dopouštějí násilné kriminality, a byly popsány charakteristické rysy pachatelů trestných činů. Poté se zaměřila pozornost na určité skupiny, jež jsou považovány za rizikové vzhledem k jejich tendenci k násilné kriminalitě. V této bakalářské práci byly zvoleny skupiny občanů s nepřizpůsobivým chováním, brachiální extremisté, fanoušci sportovních týmů a motorkářské skupiny.

Stejná pozornost byla věnována nejen pachatelům násilných trestných činů, ale také rizikovým skupinám, které se stávají obětí násilné kriminality. Byly definovány pojmy viktimologie, viktimnost a viktimizace a specifikovány pojmy oběť a poškozený. Pro tuto práci byly označeny jako ohrožené skupiny senioři a děti. Teoretická část také seznámila s kontrolou násilné kriminality, prevencí a sociální pedagogikou jako formou kontroly násilné kriminality. Bylo též vhodné vymezit významné patologické jevy společnosti související s násilnou trestnou činností. Tato práce byla zaměřena na prostituci,

nealkoholovou toxikomanií, extremismus, terorismus a divácké násilí. Závěrečná kapitola teoretické části bakalářské práce představila definici násilné trestné činnosti z právního hlediska.

V praktické části výzkumu byla použita kvantitativní metoda a pro sběr dat bylo zvoleno dotazníkové šetření v tištěné podobě. Cílem bylo prostřednictvím reprezentativního vzorku zkoumat znalosti a povědomí respondentů o kriminalitě, zejména o násilné kriminalitě, včetně hlavních příčin, nejčastějších forem, pachatelů a obětí násilné kriminality a sociálního rizika. Dále byly zkoumány nejúčinnější způsoby prevence kriminality a možná role sociální pedagogiky v této oblasti. Výsledky výzkumu byly detailněji prezentovány prostřednictvím grafů s vysvětlujícími komentáři k jednotlivým výsledkům. Praktická část odhalila, jak má daný výzkumný vzorek povědomí o tématu násilné kriminality a souvisejících pojmech. Dále ukázala, jak společnost přistupuje k prevenci násilné kriminality a zda je obeznámena s oborem sociální pedagogika.

Násilí, kriminalita, rizikové skupiny osob, bez ohledu na to, zda jsou obětí nebo pachatelem, jsou pojmy, které jsou stále přítomny v naší společnosti. Je důležité informovat společnost o těchto jevech a problémech a podporovat preventivní opatření, aby se násilí a kriminalita nestaly běžnou a "normální" součástí našeho každodenního života. Citát Johna Lennona zakončí tuto bakalářskou práci, ve kterém se konstatuje, že „žijeme ve světě, kde se musíme skrýt, abychom se milovali, zatímco násilí se praktikuje za denního světla.“

Seznam použitých zdrojů

Blažková, B. (2012). *Vybrané formy rizikového chování: Materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ*. Praha: Raabe.

Čermák, I. (1999). *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta.

Česká justice (2022). *Kriminalita v Česku se letos zvýšila, počet vražd stoupl o třetinu*. Dostupné z <https://www.ceska-justice.cz/2022/12/kriminalita-v-cesku-se-letos-zvysila-pocet-vrazd-stoupl-o-tretinu/>

Čírtková, L. (2004). *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Dianiška, G. et al. (2009). *Kriminológia*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Eger, L., & Egerová, D. (2014). *Základy metodologie výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita.

Fischer, S., & Škoda, J. (2014). *Sociální patologie, Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Praha: Grada.

Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.

Girtler, R. (2001). *Okrajové sociální kultury*. Brno: Masarykova univerzita.

Helus, Z. (2018). *Úvod do psychologie. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada.

Holeček, V., Miňhová, J., & Prunner, P. (2007). *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk.

<https://www.czso.cz/documents/10180/142141241/31003421k09.pdf/901150ccb34-41bc-9f48-a7a936d5cb2f?version=1.7>

Chmelík, J. et al. (2005). *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Inovace SEBS a ASEBS (2011). *Viktimologie*. Dostupné z <https://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

Keller, J. (2011). *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon.

Konrád, Z., Porada, V., Straus, J., & Suchánek (2021). *Kriminalistika, Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky. 2. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk.

- Kraus, B. (2014). *Sociální patologie*. Univerzita Hradec Králové. Dostupné z https://inpdf.uhk.cz/wp-content/uploads/2014/03/Socialni_patologie.pdf
- Kraus, B. (2014). *Sociální pedagogika*. Univerzita Hradec Králové. Dostupné z https://inpdf.uhk.cz/wp-content/uploads/2014/03/Socialni_pedagogika.pdf
- Mareš, M. (2005). *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií.
- Ministerstvo vnitra České republiky (2003). *Riziko*. Dostupné z <https://www.mvcr.cz/clanek/riziko.aspx>
- Ministerstvo vnitra České republiky (2010). *Co je extremismus*. Dostupné z <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>
- Miovský, M. et al. (2015). *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. přepracované vydání. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzita Karlova v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze.
- Mühlpachr, P. (2008). *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Mühlpachr, P. (2019). *Speciální geragogika*. Opava: Slezská univerzita. Dostupné z https://repozitar.cz/repo/38147/Specialni_geragogika.pdf
- Musil, J., Konrád, Z., & Suchánek, J. (2004). *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck.
- Nikl, J., & Volevecký, P. (2007). *Divácké násilí*. Praha: Policejní akademie České republiky.
- Novotný, O. et al. (2004). *Kriminologie*. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI.
- Plán prevence kriminality města České Budějovice na období 2022 – 2023. Dostupné z https://mpolicie.c-budejovice.cz/sites/default/files/obsah/Soubory_PDF/Statistiky/plan_prevence_kriminality_cb_2022-2023.pdf
- Policie České republiky (2023). *Vývoj registrované kriminality v roce 2022*. Dostupné z <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2022.aspx>
- Policie České republiky (2023). *Zvlášt zranitelné oběti*. Dostupné z <https://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

Poněšický, J. (2010). *Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie*. 2. doplněné vydání. Praha: Triton.

Prevence kriminality (2023). *Evropská cena prevence kriminality*. Dostupné z <https://prevencekriminality.cz/prace-se-zvlast-zranitelnou-obeti-kriminality-nova-sada-nastroju-prevence-kriminality-a-projekty-z-konference-nejlepsi-praxe-v-ramci-eu/>

Prevence kriminality ve světě (2023). *Evropská síť prevence kriminality*. Dostupné z <https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/prevence-kriminality-ve-svete/eucpn/>

Procházka, M. (2012). *Sociální pedagogika*. Praha: Grada.

Pražské centrum primární prevence (2011). Dostupné z <http://www.prevence-praha.cz/index.php/rizikove-chovani.html>

Richardson, A. (2018). *Zločinecké motocyklové gangy. Žďár nad Sázavou*: Bodyart Press.

Říčan, P. (2000). *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál.

Sirovátka, T., & Winkler, J. (2010). *Význam „nových sociálních rizik“ v současné společenské vědě*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Dostupné z https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5819/4911

Skabalík, F. (2013). *Extremistické projevy jako možná příčina krizové situace (určeno pro strážníky obecní/městské policie)*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Sociologická encyklopedie (2018). Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kriminalita>

SPP209 Rizikové skupiny a rizikové jednání. *Úvod do aplikované sociologie a sociální deviace v oblasti sociální politiky a sociální práce*. Dostupné z https://is.muni.cz/el/fss/jaro2005/SPP209/um/1_Slidy_uvod_a_teorie.pdf

Spurný, J. (1996). *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion.

Staňková, L., Ščerba, F., & Vichlenda, M. (2014). *Násilná kriminalita*. Praha: Leges.

Studium psychologie (2020). Dostupné z <https://www.studium-psychologie.cz/socialni-psychologie/6-skupiny.html>

Svatoš, R. (2012). *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Svatoš, R. (2012). *Mládež a kriminalita v České republice*. Dostupné z https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Przegląd_Naukowo_Metodyczny_Edukacja_dla_Bezpieczeństwa/Przegląd_Naukowo_Metodyczny_Edukacja_dla_Bezpieczeństwa-r2012-t-n4/Przegląd_Naukowo_Metodyczny_Edukacja_dla_Bezpieczeństwa-r2012-t-n4-s91-110/Przegląd_Naukowo_Metodyczny_Edukacja_dla_Bezpieczeństwa-r2012-t-n4-s91-110.pdf

Šturma, P., Nováková, J., & Bílková, V. (2003). *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha: C. H. Beck.

Švestková, R. (2019). *Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky pro sociální pracovníky*. ZSF JU v Českých Budějovicích. Dostupné z <https://publi.cz/download/publication/945?online=1>

Urban, L., & Dubský, J. (2008). *Sociální deviace*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie; Dětství a dospívání*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Karolinum.

Válková, H. et al. (2012). *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck.

Vegrichtová, B. (2019). *Hrozba radikalizace*. Praha: Grada.

Vichlenda, M., & Krček, I. (2011). *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku. Dostupné z <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminologie.pdf>

Vykopalová, H. et al. (2002). *Násilí na seniorech, Sborník příspěvků z pracovního semináře*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta.

Wordl report on violence and health (2002). Dostupné z https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1: Nárůst násilných trestných činů mezi lednem a prosincem 2022

Obrázek 1: Označení vest motocyklových gangů

Obrázek 2: Označení vest motocyklových gangů

Obrázek 3: Supportní 1% MC kluby Hells Angels MC Bohemia – příklady označení

Obrázek 4: Příklady neonacistické, rasistické a skinheadské symboliky

Seznam grafů

Graf 1: Počet respondentů dle pohlaví

Graf 2: Věk respondentů

Graf 3: Místo bydliště respondentů

Graf 4: Vzdělání respondentů

Graf 5: Zaměstnání či studium respondentů

Graf 6: Co si představujete pod pojmem kriminalita?

Graf 7: Co si představujete pod pojmem násilná kriminalita?

Graf 8: Který druh násilné kriminality je dle Vás v naší společnosti vyskytován nejčastěji?

Graf 9: Jaká je podle Vás nejčastější příčina páchaní násilné kriminality?

Graf 10: Dokázal/a byste popsat sociologický pojem násilí?

Graf 11: Jak podle Vás vzniká sociální riziko?

Graf 12: Kterou násilnou kriminalitu páchají nejčastěji pachatelé ve skupinách?

Graf 13: Co si představíte pod pojmem riziková skupina osob?

Graf 14: Které z uvedených skupin jsou nejvíce rizikové jako oběti násilné kriminality?

Graf 15: Víte, čím se zabývá viktimologie?

Graf 16: Máte osobní nebo zprostředkovanou zkušenost s násilnou kriminalitou, kde by byly pachatelé nebo oběti rizikové skupiny?

Graf 17: Myslíte si, že Policie ČR provádí dostatečnou prevenci násilné kriminality u rizikových skupin?

Graf 18: Jaká je podle Vás nejúčinnější prevence kriminality?

Graf 19: Slyšel/a jste někdy o sociální pedagogice?

Graf 20: Myslíte si, že sociální pedagogika hraje úlohu v kontrole násilné kriminality?

Seznam příloh

Příloha I: Dotazník

Příloha I: Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Klára Krejčová a jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Píši bakalářskou práci na téma Násilná kriminalita a rizikové skupiny osob s ní související. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který je důležitou součástí mé bakalářské práce. Dotazník je anonymní a data z něj získaná použiji výhradně jen pro svou práci.

Děkuji za Váš čas věnovaný k vyplňování dotazníku.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) Žena
- b) Muž

2. Kolik je Vám let?

- a) méně než 18 let,
- b) 18 – 35 let
- c) 36 – 50 let
- d) 51 a více let

3. Kde se nachází Vaše bydliště?

- a) na vesnici
- b) ve městě

4. Jaké máte vzdělání?

- a) základní
- b) středoškolské
- c) vysokoškolské

5. V jakém sektoru jsem zaměstnán/a?

- a) státní správa
- b) samospráva
- c) soukromý sektor
- d) studující SŠ
- e) studující VŠ
- f) jiné

6. Co si představujete pod pojmem kriminalita?

- a) trestné činy
- b) trestné činy a přestupky
- c) trestné činy, přestupky a jednání, které společnost odsuzuje, ale nejsou trestná

7. Co si představujete pod pojmem násilná kriminalita?

- a) pouze fyzické násilí
- b) pouze psychické násilí
- c) pouze násilí proti majetku
- d) různá kombinace a, b, c
- e) jiné

8. Který druh násilné kriminality je dle Vás v naší společnosti vyskytován nejčastěji?

- a) vražda
- b) úmyslné ublížení na zdraví
- c) loupež
- d) vydírání
- e) domácí násilí
- f) výtržnictví
- g) jiné

9. Jaká je podle Vás nejčastější příčina páchaní násilné kriminality?

- a) genetické předpoklady
- b) výchovy rodiny a její vliv
- c) psychická stránka
- d) násilí v médiích, počítačových hrách, sportu
- e) alkohol
- f) drogy
- g) jiné

10. Jaký je sociologický (sociologie = věda o společnosti) pojem násilí?

- a) jev vyvolaný sociálními procesy
- b) patologický způsob interakce jedince s okolím
- c) agrese, tedy útok na fyzickou nebo psychickou integritu člověka

11. Jak podle Vás vzniká sociální riziko?

- a) spojení vlastních psychických problémů jednotlivých osob do určitého trendu a směru vyústění
- b) názorovou a osobní nesvobodou, omezování projevu slova, spory náboženských proudů a směrů nebo stranické spory
- c) vnitřní individuální duševní stavy, pocity, zábrany jako stres, problémy v komunikaci, nevraživost

12. Kterou násilnou kriminalitu páchají nejčastěji pachatelé ve skupinách?

- a) divácké násilí
- b) extremismus
- c) organizovanou kriminalitu
- d) motorkářské gangy

13. Co si představíte pod pojmem riziková skupina osob?

- a) skupina, která je soustředěna na jednom místě a v jednom čase při páchaní trestné činnosti
- b) skupina, která páchá trestnou činnost na různých místech v různém čase, kdy se ani navzájem nesetkají

14. Které z uvedených skupin jsou nejvíce rizikové jako oběti násilné kriminality?

- a) děti
- b) senioři
- c) bezdomovci, zahraniční dělníci
- d) prostitutky
- e) noční obsluhy objektů (benzinky, večerky apod.)

15. Víte, čím se zabývá viktimologie?

- a) pachatelem trestných činů
- b) obětí trestného činu
- c) řešením kriminality

16. Máte osobní nebo zprostředkovanou zkušenost s násilnou kriminalitou, kde by byly pachatelé nebo oběti rizikové skupiny?

- a) ano
- b) ne

17. Myslíte si, že Policie ČR provádí dostatečnou prevenci násilné kriminality u rizikových skupin obětí?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

18. Jaká je podle Vás nejúčinnější prevence kriminality?

- a) podle obsahového měření
 - sociální prevence (adresátem je pachatel)
 - situační prevence (zaměřená na konkrétní situaci)
 - viktimologická prevence (zaměřená na oběť)
- b) podle okruhu adresátů
 - primární prevence (zaměřená na celou společnost)
 - sekundární prevence (soustředí se na rizikové skupiny a situace)
 - terciární prevence (snaha přecházet recidivě)

19. Slyšel/a jste někdy o sociální pedagogice?

- a) ano
- b) ano, ale konkrétně nedokáži definovat
- c) ne
- d) nevím

20. Myslíte, že sociální pedagogika hraje úlohu v kontrole násilné kriminality?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím